

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ

Факультет гуманітарних наук, психології та педагогіки
кафедра практичної психології та соціальної роботи

Рубас Т.О.

Кваліфікаційна магістерська робота
Психологічні засоби розвитку творчих
здібностей дошкільників та молодших
школярів

Сєвєродонецьк

2020

**СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ**

Факультет гуманітарних наук, психології та педагогіки
(повне найменування інституту, факультету)

Кафедра практичної психології та соціальної роботи
(повна назва кафедри)

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до кваліфікаційної магістерської роботи

освітньо-кваліфікаційного рівня магістр
(бакалавр, спеціаліст, магістр)

спеціальності 053 - Психологія
(шифр і назва)

галузі знань 05 – Соціально-поведінкові науки
(шифр і назва)

спеціалізації Практична психологія

на тему: Психологічні засоби розвитку творчих здібностей дошкільників та молодших школярів

Виконала: студентка групи ПСПП-19дм

Рубас Т.О.

Керівник: д.психол.н., проф.

Тоба М.В.

Завідувач кафедри практичної психології
та соціальної роботи
д. психол. н., проф.

Завацька Н.Є.

Рецензент
к. психол. н., доц.

Боярин Л.В.

**СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ**

Факультет гуманітарних наук, психології та педагогіки
(повне найменування інституту, факультету)

Кафедра практичної психології та соціальної роботи
(повна назва кафедри)

Освітньо-кваліфікаційний рівень магістр
(бакалавр, спеціаліст, магістр)

спеціальності 053 - Психологія
(шифр і назва)

галузі знань 05 – Соціально-поведінкові науки
(шифр і назва)

спеціалізації Практична психологія

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри
практичної психології та
соціальної роботи, проф.
Завацька Н.Є.
«01» 09 2020 року

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ МАГІСТЕРСЬКУ РОБОТУ

Рубас Тетяни Олександрівни

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: Психологічні засоби розвитку творчих здібностей дошкільників та молодших школярів

Керівник роботи Тоба М.В., д. психол. н., проф.

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом вищого навчального закладу від « » 2020 року
№

2. Строк подання студентом роботи 10.12.2020 р.

3. Вихідні дані до роботи: *обсяг роботи – 103 с., список використаної літератури – 25 джерел.*

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): *дослідити психологічні засоби розвитку творчих здібностей дошкільників та молодших школярів.*

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1.	Тоба М.В. – д.психол.н., проф. кафедри практичної психології та соціальної роботи	01.09.2020р.	01.09.2020р.
2.	Тоба М.В. – д.психол.н., проф. кафедри практичної психології та соціальної роботи	01.09.2020р.	01.09.2020р.
3.	Тоба М.В. – д.психол.н., проф. кафедри практичної психології та соціальної роботи	01.09.2020р.	01.09.2020р.

7. Дата видачі завдання 01.09.2020 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломного проектування	Строк виконання етапів	Примітка
1	Визначення проблеми дослідження та розроблення плану кваліфікаційної магістерської роботи	09.2020 р.	09.2020 р.
2	Аналіз літератури за проблемою. Робота над теоретичною частиною дослідження	09-10. 2020 р.	09-10. 2020 р.
3	Розробка діагностичного інструментарію та проведення констатувального експерименту	10.2020 р.	10.2020 р.
4	Узагальнення результатів констатувального експерименту	10-11. 2020 р.	10-11. 2020 р.
5	Розробка програми формувальних заходів	11.2020 р.	11.2020 р.
6	Проведення повторного тестування та оцінка ефективності формувальних заходів	11-12. 2020 р.	11-12. 2020 р.
7	Підготовка кваліфікаційної магістерської роботи до захисту та захист роботи	01.2021р.	01.2021р.

Студент

Рубас Т.О.

Керівник роботи

Тоба М.В.

РЕФЕРАТ

Текст – 103 с., джерел – 25.

У роботі проведено аналіз теоретико-методологічних підходів до вивчення особливостей психологічних засобів розвитку творчих здібностей дошкільників та молодших школярів.

Наведено результати емпіричного дослідження щодо особливостей психологічних засобів розвитку творчих здібностей дошкільників та молодших школярів.

Визначено доцільність використання розвивальної програми щодо особливостей психологічних засобів розвитку творчих здібностей дошкільників та молодших школярів.

Ключові слова: ОСОБИСТІТЬ, ПРАКТИЧНИЙ ПСИХОЛОГ, ЗАКЛАДИ ОСВІТИ, МОЛОДШІ ШКОЛЯРІ, ДОШКІЛЬНИКИ, ТВОРЧІ ЗДІБНОСТІ, РОЗВИТОК, ПСИХОКОРЕКЦІЯ, СУЧАСНИЙ СОЦІУМ.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ВИВЧЕННЯ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДОШКІЛЬНИКІВ ТАМОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	10
1.1 Аналіз джерел за проблемою дослідження творчих здібностей дошкільників та молодших школярів у вітчизняній та зарубіжній психології	10
1.2 Теоретичне обґрунтування ролі предметного світу в розвитку дітей дошкільного віку та молодших школярів	19
1.3 Особливості розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку та молодших школярів	30
Висновки до розділу 1	42
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДОШКІЛЬНИКІВ ТА МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	45
2.1 Діагностика рівня розвитку творчих здібностей дошкільників та молодших школярів	45
2.2. Методика розвитку творчих здібностей молодших школярів в процесі ігрової діяльності	52
2.3. Методика розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку	62
Висновки до розділу 2	69
РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ З ДОШКІЛЬНИКАМИ ТА МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ .	72
3.1. Організація роботи щодо розвитку творчих здібностей дошкільників	72
3.2. Організація роботи щодо розвитку творчих здібностей молодших школярів	82
3.3. Практичні рекомендації психологу в роботі з дітьми молодшого шкільного віку та дошкільників	88
Висновки до розділу 3	97
ВИСНОВКИ	99
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	102

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Одним з основних вимог сучасного суспільства є розвиток творчих, нестандартно мислячих людей, здатних знаходити нові рішення поставлених завдань. У зв'язку з цим основним завданням сучасної освіти є виховання творчої, самостійної, вільної особистості. Творчий розвиток особистості в умовах цілісного педагогічного процесу розглядається як найважливіше завдання, вирішення якого необхідно починати з самого раннього віку - дошкільного дитинства.

Дошкільна установа повинна створювати умови для максимально вільної реалізації заданих природою фізичних, інтелектуальних, емоційних здібностей і можливостей, допомагати дитині в духовному розвитку і творчому самовираженні.

Підвищена увага до внутрішнього світу та унікальної можливості кожної окремої людини. В силу даних потреб перед школою і батьками ставиться завдання особистісно-орієнтованого розвитку учнів, і вирішується за допомогою двох основних видів діяльності: по-перше, дитина розвивається на основі минулого досвіду людства через прилучення до сучасної культури, по-друге, в процесі розвитку, учень реалізує свої можливості самостійно, завдяки творчій діяльності.

Відомі психологи та педагоги (Н. Ветлугіна, Л. Виготський, В. Давидов, О. Запорожець, В. Кудрявцев, О. Кульчицька, Є. Субботський та ін.) довели, що творчі здатності яскраво проявляються в дитинстві й розвиваються у процесі спеціально організованого навчання, коли діти оволодівають суспільно виробленими засобами діяльності.

Л. Виготський наголошував на розвитку дитини в процесі співробітництва з дорослими через наслідування, завдяки чому виникають усі специфічно людські властивості свідомості. Учений також глибоко обґрунтував положення про те, що творчість притаманна всім людям, і більшою чи меншою мірою є постійним супутником дитячого розвитку.

Л. Виготський вважав, що "в повсякденному житті творчість - умова існування. І все, що виходить за межі рутини, завдячує своїм виникненням творчій діяльності людини". Якщо так розуміти творчість, зазначав він, то неважко помітити, що творчі процеси в усій своїй повноті проявляються вже в дуже ранньому дитинстві. Гра дитини - це не проста згадка про пережите, а й творча переробка пережитих вражень, комбінування їх і розбудова з них нової дійсності, що відповідає запитам та потягам самої дитини.

Об'єкт дослідження – творчі здібності дошкільників та молодших школярів.

Предмет дослідження – процес розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку та молодших школярів.

Мета дослідження – забезпечення розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного освіти засобами арт-терапії.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати основні теоретичні підходи з проблеми вивчення психологічних засобів розвитку творчості дошкільників та молодших школярів у вітчизняній та зарубіжній літературі.

2. Визначити методи розвитку творчих здібностей дошкільників та молодших школярів.

3. Провести емпіричне дослідження впливу арт-терапії, як засобу розвитку творчих здібностей дошкільників та молодших школярів.

4. Розробити практичні рекомендації щодо застосування арт-терапії у розвитку творчих здібностей.

Методологічну та теоретичну основу дослідження склали: особистісно-діяльнісний підхід (Л. Виготський, В. Дружинін, С. Рубінштейн, Б. Теплов, Д. Ельконін та ін.). В рамках якого творчі здібності розглядаються як основа успішної діяльності; принцип єдності свідомості і діяльності (Л. Виготський, В. Давидов, Б. Теплов, О. Леонт'єв та ін.), згідно з яким творчі здібності не тільки впливають на успішність виконання діяльності, а й формуються, розвиваються в діяльності; принцип

детермінізму (Д. Богоявленська, К. Платонов, В. Шадриков, С. Рубінштейн та ін.), що передбачає залежність психічних явищ, в тому числі і творчих здібностей, від що породжують їх факторів і механізмів; принцип розвитку (Л. Виготський, Б. Ананьєв, Я. Пономарьов, Б. Теплов), згідно з яким творчі здібності розглядаються, як динамічне утворення.

Методи дослідження: аналіз літературних джерел з даної проблеми; спостереження; психолого-педагогічне дослідження дітей; інтерпретація отриманих даних.

Теоретичне значення дослідження полягає в вивченні та узагальненню поглядів педагогів і психологів на творчість і творчі здібності. Розглянуто потенційні можливості формування творчих здібностей у дітей даного віку. Обґрунтовано можливості використання інформаційних технологій, як засобу формування творчих здібностей дітей.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що результатами дослідження визначається тим, що положення і висновки, отримані в ході дослідно-пошукової роботи, можуть бути використані педагогами для виявлення і розвитку рівня творчих здібностей у дітей дошкільного віку та молодшого шкільного віку.

Результати дослідження можуть стати основою для вдосконалення процесу соціалізації дошкільників, коригування їх моральних орієнтирів.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ВИВЧЕННЯ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДОШКІЛЬНИКІВ ТА МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

1.1. Аналіз джерел за проблемою дослідження творчих здібностей дошкільників та молодших школярів у вітчизняній та зарубіжній психології

Розвиток творчих здібностей – найважливіше завдання початкової освіти. Саме цей процес проходить через етапи становлення особистості дитини, побуджує до самостійності та вільному самовираженню [5].

Дитина починає знаходити нестандартні шляхи вирішення ситуацій, які виникають в повсякденному житті.

Необхідно розкрити зміст понять «творчість» та «творчі здібності». В психолого- педагогічній літературі є декілька варіантів визначення. Одна точка зору, що творчість- характеристика діяльності її виду або будь-яка діяльність , якщо йде мова про її розвиток, самовдосконалення. З цього випливає, що творчість- це самодіяльність, що охоплює зміну дійсності та самореалізацію особистості в процесі створення матеріальних та духовних цінностей.

Інша, проблема зв'язана з психологічними характеристиками творчості та саме тому пов'язана з проблемою здібностей. Звідси випливає, що творчість- процес людської діяльності, створюючий якісно нові матеріальні та духовні цінності або результат суб'єктивно нового [22].

До компонентів творчості відносяться:

- перцептивний компонент (відноситься спостережливість, концентрація уваги)
- інтелектуальний компонент (відноситься інтуїція, уява, широта знань, самостійність, швидкість мислення)

- характерологічний компонент (прагнення до відкриттів, до володіння фактами, здатність дивуватися.

Для того, щоб визначити як розвиваються творчі здібності, необхідно визначити поняття творча особистість.

Творча особистість- особистість, здатна до творчо-інноваційної діяльності та самовдосканаленню [23].

Основні складові творчої особистості:

1. Творча спрямованість, що включає до себе мотиваційну орієнтацію на творче самовираження, цільові установки на особистісні та суспільно значимі результати.

2. Творчий потенціал, що включає до себе сукупність практичних та інтелектуальних знань, вмінь та навичок, здатність застосовувати їх при поставленні проблеми та знаходити власні шляхи розв'язання з опорою на інтуїцію і логічне мислення.

3. Індивідуально-психологічна своєрідність , яка включає до себе вольові риси характеру, емоційна стійкість при подоланні труднощів, самоорганізація, критична самооцінка.

В.А. Крутецький визначає здібності, як індивідуально-психологічні особливості людини, відповідаючі вимогам даної діяльності і є умовами успішного його виконання.

С.Л. Рубінштейн визначає здібності, як індивідуально-психологічні особливості, які відрізняють одну людину від іншої, від яких залежить можливість успіху діяльності .

Б.М. Теплов визначив три емпіричних ознаки здібностей, які стали основою визначення [22]:

- здібності - індивідуально-психологічні особливості, які відрізняють одну людину від іншої;

- тільки ті особливості, які мають відношення до успішного виконання діяльності;

- здібності, які не відносяться до знань, вмінь та навичок, які вже має людина, хоча і обумовлюють легкість і швидкість застосування цих навичок та знань.

Таким чином можливо зробити висновок що здібності поняття динамічне. Вони формуються, розвиваються та мають прояв в діяльності людини. Існує декілька підходів класифікації здібностей.

Розрізняють спеціальні та загальні здібності. Спеціальні здібності – здібності, які стосуються певних видів діяльності (математичні, музикальні, педагогічні). Загальні здібності- здібності до розвитку спеціальних здібностей [5].

Б.М. Теплов розглядає творчі здібності, як певні індивідуально-психологічні особливості, які відрізняють одну людину від іншої, які не зводяться до наявного вже у людини запасу навичок та знань, а обумовлюють легкість та швидкість їх придбання.

В.Д. Шадриков творчі здібності розумів, як властивість функціональних систем, що реалізують окремі психічні функції, які мають індивідуальну міру виразності, що проявляється в успішності і якісному своєрідності освоєння діяльності.

Большакова Л.А. творчі здібності визначає, як складну особисту якість, що відбиває здатність людини до творчості в різних сферах життєдіяльності, а також дозволяє надавати підтримку у творчій самореалізації іншим людям.

Мотков О.І. розуміє «під творчими здібностями» здатність дивуватися і пізнавати, вміння знаходити рішення в нестандартних ситуаціях, це націленість на відкриття нового і здатність до глибокого усвідомлення свого досвіду [20].

Педагогічне визначення творчих здібностей, яке дано в педагогічній енциклопедії визначає їх, як здібності до створення оригінального продукту, виробу, у процесі роботи над якими самостійно застосовані засвоєні знання,

вміння, навички, виявляються навіть в мінімальному відступі від зразка індивідуальність, мистецтво.

Для визначення творчих здібностей Богоявленська Д,Б. виділяє наступні параметри:

- швидкість думки (кількість ідей),
- гнучкість думки (здатність перемикатися з однієї ідеї на іншу),
- оригінальність (здатність виробляти ідеї),
- допитливість,
- фантастичність.

Творчі здібності- це сукупність властивостей та якостей особистості, необхідних для успішного здійснення діяльності творчого характеру, пошуку оригінальних, нестандартних рішень в різних її видах [12].

У психології виділяються творчі здібності двох типів:

-актуальні - ті, які можуть проявитися в будь – який певний момент часу, коли дитина може щось придумати, скласти, намалювати або прийняти оригінальне рішення проблеми;

-потенційні - ті, які закладені природою в особистісному потенціалі дитини і які до певного часу не розкриті.

В педагогіці розвиток розуміється, як об'єктивний процес внутрішнього, послідовної якісної та кількісної зміни фізичних та духовних сил людини. Вивчаючи розвиток здібностей, психологи відзначають, що воно обумовлено трьома фактами:

- середовищем життєдіяльності,
- соціальними формами діяльності,
- індивідуальними особливостями особистостями.

Психологи переконані, що кожна людина здатна до знань до будь-чого. Наша психологічна наука виходить з концепції про діалектичну єдність природного та придбаного у здібностях.

Головними показниками, які дозволяють оцінювати рівень розвитку здібностей, є легкість засвоєння нової діяльності, а також широта переносу

опрацьованого індивідом засобів сприйняття та дії з однієї діяльності на іншу [21].

Під розвитком творчих здібностей розуміється , як розвиток спостережливості, мовної та загальної активності, звички аналізувати.

Важливою умовою для розвитку творчих здібностей є розвиток саме творчої діяльності, а не навчання тільки технічним навичкам та вмінням. Для подолання цього необхідно розвивати обумовлене віковими особливостями розвитку особистості підлітка, прагнення до спілкування через результати творчості.

За думкою психологів, творча діяльність повинна дотримуватися балансу трьох видів здібностей:

1. Здібності синтетичні, тобто здібність виробляти нові, не схожі на існуючі, ідеї.
2. Здібності аналітичні, тобто вміння критично мислити, аналізувати та оцінювати.
3. Здібності вміння перетворювати теорію на практику.

Проаналізувавши психолого-педагогічну літературу можливо виділити такі основні показники розвитку творчих здібностей:

- певний фонд знань, вмінь, їх якість;
- рівень розвитку психічних процесів, які складають основу розвитку творчих здібностей: увага, пам'ять, уява.

У молодшому шкільному віці існує ряд певних видів творчих здібностей:

1. Здатність асоціювати віддалені поняття.
2. Творча уява.
3. Здатність бачити проблему там, де її не бачать інші.
4. Гнучкість мислення.

Також можливо виділити наступні критерії творчих здібностей молодших школярів:

1. Творче мислення, його показниками є швидкість, оригінальність, абстрактність назви.

2. Творча уява, його показниками є продуктивність, вміння працювати з образами у просторі.

А.В. Брушлинський визначив, що мислення пов'язано з мовою соціально-обумовлених психічних процесів самостійного пошуку та відкриття нового, тобто узагальнене відображення реальності в ході її аналізу, виникаюче на основі практичної діяльності, далеко виходячої за її межі. Але перш за все мислення- вищий психічний процес.

Мислення також розуміється, як отримання нових знань. В практичній діяльності, мислення, як відокремлений психічний процес не існує.

Р.С. Немов визначав мислення наступним чином:

1. Мислення- це свого роду теоретична та практична діяльність, яка передбачає систему включених в неї операцій та дій пізнавального характеру.

2. Мислення- взаємодія ідей, яка розкриває зміст речей. Результатом є не образ, а деяка ідея або думка.

Мислення не тільки супроводжується дією. Первинний вид мислення- це мислення в дії та проявлення в дії.

Таким чином, мислення виконує важливу роль в житті людини, допомагає пізнати оточуючий світ, узагальнити отриману інформацію за допомогою сприйняття, відчуття та запам'ятання отриманих знань та застосовувати їх. Мислення пов'язано з мовою.

У психології є протилежні думки про наявність творчих здібностей у дітей дошкільного віку, про що писав Л.С. Виготський в книзі «Уява і творчість в дитячому віці». Він проводив порівняння творчої уяви дорослих і дітей, зіставляючи їх зі світлом кишенькового ліхтарика і спалахом блискавки [7].

На думку Дж. Сілі при розвитку творчих здібностей відбувається поступове налагодження образів один над одним та відбувається поступовий перехід в образне мислення [21].

Вітчизняні психологи вважають, що розвиток уяви безпосередньо пов'язаний з розвитком мови, так в роботі Л.С. Виготського йдеться про те, що дитяча уява розвивається безпосереднім зв'язком з промовою, яка сприяє формуванню уявлень дитини про предмет, якого він ніколи в житті не бачив. Тому затримка мовного розвитку веде до затримки розвитку уяви, що відповідно призводить до низького рівня розвитку творчих здібностей дітей

О.М Дьяченко витлумачуючи уяву як процес, що володіє культурно-історичною природою стверджує, що розвиток даного процесу трапляється по загальному закону розвитку вищих психічних функцій, сформульованому Л. С. Виготським і має здійснюватися шляхами включення спеціальних форм [10].

Дж. Тейлор визначає опис наступних рівнів розвитку креативності:

1) продуктивна креативність - дитина може застосовувати свої вже наявні знання відповідно до нових вимог;

2) зображаюча креативність - дитина без труднощів висловлює свої почуття і показує знання в різних видах діяльності (в грі, ліплення, мови);

3) винахід - виникає здатність виявляти нові відносини між частинами, не пов'язаними раніше;

4) творчість - виникає неупереджено нова гіпотеза або принцип (для суспільства).

5) новаторство - відкривається принципово новий шлях вирішення проблеми;

Структура творчої активності в різних видах діяльності являє собою сукупність складових її компонентів: мотиваційний, емоційно-вольовий, змістовний, операційний [5]. Вузловими показниками творчої активності є передумови: змістовно-операційних, мотиваційних, емоційно-вольових компонентів діяльності, тобто осмислення значущості підготовки до творчої діяльності, бажання ініціативно підключатися в творчий процес, засвоєння способів виконання творчих робіт в особливій дитячій діяльності, здатність до вигадкування; вміння долати труднощі, що виникли, доводити почату

справу до кінця; прояв старанності, наполегливості, сумлінності; прояв радості при відкритті нових способів. Значущою умовою дозрівання творчих здібностей дошкільника є організація правильної дозвільної діяльності старших дошкільників в сім'ї та дошкільному закладі: збагачення його барвистими враженнями, забезпечення емоційно-інтелектуального досвіду, так як він служить ядром для виникнення задумів.

Єдина позиція педагогів усвідомлення майбутнього розвитку дитини і узгодженість між ними - одна з основних умов розвитку дитячої творчості.

Оволодіння творчої діяльності неймовірна без спілкування з мистецтвом. Наступна істотна умова розвитку творчих здібностей - облік персональних особливостей дитини. Важливо врахувати і характер, і темперамент, і особливості психічних функцій, і навіть настрої дитини в день, коли запланована робота.

Обов'язковою умовою створеної дорослими творчої діяльності повинна бути атмосфера творчості: «мається на увазі стимулювання дорослими такого стану дітей, коли» розбуджені »їхні почуття, уява, коли дитина захоплена тим, що майструє і відчуває себе комфортно. Це не можливо, якщо на занятті або в самостійній художній діяльності не панує атмосфера довірчого спілкування, співпраці, співпереживання, віри в дитину, підтримки невдач» [11].

Л.С. Виготський відзначав що «творчість існує не тільки там, де вона створює великі твори, а й скрізь, де дитина уявляє, змінює, створює щось нове» [7].

Багато вчених припускають, що при певних умовах у дітей можливо підвищити рівень розвитку творчих здібностей. Такими умовами можуть бути:

- внутрішні умови - відкритість дитини до досвіду, внутрішня оцінка їм його творчості, можливість грати образами;
- зовнішні умови - повага дитини, як особистості в незалежності від того, що вона робить, відсутність зовнішніх оцінок, переклад на самостійну

оцінку продукту діяльності вихід на реакцію «мені не подобається», а не на оцінку «це погано» і забезпечення незалежності (незалежності в символічному вираженні своїх переживань);

- фізична умова - матеріал для творчості і можливість в будь-який момент працювати з цим матеріалом;

- соціально емоційні умови, які передбачають організацію зовнішньої безпеки;

- психологічні умови - розвиток почуття розкृतості;

- розвиток вміння вирішувати творчі завдання і т.д .;

- психолого-педагогічні умови розвитку у дітей естетичного ставлення до діяльності.

За думкою В.А. Левіна, головним завданням розвитку творчих здібностей у дітей є формування ставлення до продукції діяльності, як до засобу спілкування. Оволодіння художньою діяльністю відбувається в двох напрямках:

- 1) дитині задається інструментарій здійснення характерних для кожного виду діяльності операцій;

- 2) у дітей формується специфічна мотивація, як усвідомлення того, що створення творчих продуктів і їх сприйняття відбувається через поступову передачу всіх функцій творця від дорослого до дитини [1].

Літературні джерела про дитячу творчість дозволили виділити ряд підходів у розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку. До них відносяться: завдання, в процесі виконання яких діти вчаться операції порівняння, підборі метафор, алегорій у вигляді форм прямої, особистої і фантазійної аналогії; завдання, які передбачають вправи дітей в репродукції (відповіді на запитання на кшталт «що було б, якби ...»); об'єднання в пари незнайомих понять); завдання, на реалізацію дій аналізу, синтезу, узагальнення, індукції, дедукції; завдання інтегративного типу; завдання на матеріалі, ліплення, малюнка, живопису, який формує широкий спектр [18].

Отже, при розвитку творчих здібностей відбувається поступове настроювання образів один над одним, і відбувається поступовий перехід в образне мислення; гра і дитячі розповіді є прямим відображенням навколишньої реальності в різноманітних формах; затримка мовного розвитку веде до затримки розвитку уяви, що відповідно призводить до низького рівня розвитку творчих здібностей дітей.

Виділяють рівні розвитку творчих здібностей: зображає, продуктивний, винахід, новаторство, творчість.

1.2. Теоретичне обґрунтування ролі предметного світу в розвитку дітей дошкільного віку та молодших школярів

Чимале значення для розвитку дитини мають предмети. вони оточують його з моменту народження і супроводжують все життя. Ще до того, як дитина починає орудувати з предметами, вони вже входять в його життя, допомагають пристосуватися до нового соціального середовища, в якій дитина виявляється з моменту народження.

Великий внесок у дослідження ролі предметного світу в розвитку дітей дошкільного віку внесли такі вчені як В.І.Логінова, Л.А.Венгер, А.М. Леушина, А.В. Запорожець, О.В. Дибіна-Артамонова та багато інших. В їх дослідженнях предметний світ розглядається як сукупність предметів, що характеризуються кольором, формою, матеріалом, будовою, величиною, функцією, його створенням і перетворенням [11].

В.І. Логінова визначає функцію предмета як засіб застосування предметів людиною, а призначення, як здатність задовольнити певні потреби людини, то заради чого вони створені [23]. Наповнюючись таким конкретним змістом, предмет несе в собі зрозумілу і доступну для дошкільника інформацію про навколишню дійсність і допомагає йому пізнати її.

Важливий внесок в науку такі вчені, як Ф. Фребель, М. Монтессорі, які підкреслювали, що для дітей дошкільного віку важливо пізнавати предметний світ в його властивості і якості.

Необхідно так само відзначити роль досліджень Л.А. Венгера в дослідженні предмету, як засобу розвитку елементарних математичних уявлень і сенсорних здібностей [9].

Предметний світ дуже впливає на формування потреб дитини, виступає йому своєрідною опорою в спілкуванні з іншими людьми. Через предмет він дізнається, що світ має різні властивості і якості: він і шорсткий, і гладкий, і холодний і теплий, і солоний, і солодкий.

Предмет вводить дитину в світ дорослих, «розповідає» йому про цей світ, збагачує зміст соціального досвіду і впливає на всебічний розвиток.

Формування ставлення до предметного світу відображено в дослідженнях Р.І. Занченко, Р.І. Жуковської, І.І. Розанової, які вивчали процес виховання дбайливого ставлення до результатів праці дорослих і формування у дітей почуття вдячності дорослому за турботу про них.

Предметний світ в їх роботах розглядається як засіб виховання таких моральних якостей, як працьовитість, дбайливість, звичка до того, що будь-яка річ має своє місце, і розуміння того, що дорослі багато працюють, щоб створювати речі, тому результати їх праці необхідно зберегти [15].

Психологічно дитина входить у світ незмінних речей, отримуючи свободу поведінки з предметами, які впливають на процес засвоєння їм соціальних норм поведінки.

В процесі діяльності дитині відкриваються і фізичні властивості предметів, і ті ознаки, які вони набувають в результаті людської діяльності, тобто то, заради чого вони зроблені і перебудовані.

Предмети, які людині необхідні в щоденному користуванні можливо поділити на 3 групи:

1. Предмети, які корисні для дорослих у щоденній праці. Для дітей користування ними неможливо, але дитина бачить, що ці предмети виконують важливу роль для задоволення потреб дорослих.

2. Предмети, які входять в найближчу середу дитини. Він бачить їх різноманіття, взаємодіє з ними. дитина не змінює ці предмети, але вони мають велике значення для його розвитку.

3. Предмети, з якими дитина діє, тому що вони доступні його перетворювальній діяльності. Ці предмети за призначенням наближені до реального життя, тобто мають аналогію з предметами, що знаходяться в обігу у дорослих, дозволяють дітям долучатися до творчої діяльності, формувати у дитини творчу зацікавленість до світу предметів і світу дорослих. Саме ця група предметів є найбільш важливою для активного творчого освоєння предметного світу дошкільнятами.

Значну роль в пізнанні дитиною навколишнього світу відіграють функції предметного світу, а саме інформативна, регуляторна, емоціогенна, які висвітлені в ряді робіт вітчизняних дослідників.

Вітчизняні дослідники предметного світу С.А.Козлова, О.В.Дибіна-Артамонова стверджують, що через предмет відкриваються різні сторони життя: праця, побут, мистецтво, а також їх сутнісна характеристика: властиві риси, життєвий досвід, особливо творче начало дорослих. Абсолютно правомірно аналізують предмети як джерело пізнання творчого начала в людині [20].

Інформативна функція предмета постачає знання його властивостей, що забезпечує дитині орієнтування в соціальному оточенні і формує уявлення про діяльність людини і його особистісні якості, проявляються в процесі цієї діяльності.

Інформативна функція предметного оточення забезпечує дітям доступні знання про суспільні цінності, продуктів праці: кожна річ є результатом праці і створена для того, щоб служити багатьом людям, а не одній людині [13].

Одну функцію людина наділяє в різних формах предметів. Видозміна предметного світу людини проявляється у створенні багатофункціональності предметів (телефон - це і гра, і годинник і будильник; годинник-браслет - це і годинник, і прикраса), тобто одній формі людина надає різні функції, полегшуючи користування предметами.

Отже, в цьому відношенні предмети виконують інформативну функцію, а за умови емоційного забарвлення дана функція несе в собі моральний заряд впливу на почуття дитини, викликаючи емоційно-позитивне ставлення до предметного світу [14].

Емоційно-насичений матеріал пробуджує емоційний зліт у дитини, почуття захоплення тими казковими перетвореннями, які відбуваються в результаті праці людини, з'являється емоційно-позитивне ставлення до самої людини і результату його праці.

Дослідження О.В. Дибіної доводять те, що в процесі реальної діяльності, завдяки регуляторній силі предметного світу, дитина може осягати ретроспективний підхід до світу речей, що несе в собі знання про продукти творчої діяльності дорослого. Таке оволодіння «світом предметів» має чимале значення для розвитку мотиваційно-особистісної сфери дитини, творчого погляду до предметного світу [13].

Отже, предметний світ здійснює регуляторну, інформативну та емоціогенну функції, які створюють умови для формування у дітей уявлення про предмети, як продуктів творчої діяльності дорослих, осмислення зв'язку «дитина - предмет» і «людина - предмет» і пізнання соціальної дійсності.

З раннього віку необхідно вчити розрізняти, групувати речі за їх призначенням, ознаками, а також вчити цінувати річ по тому - праці, який вкладений в неї. Людина, створюючи речі, не тільки думає про їх пряме використання, але і прагне зробити їх красивими, іноді як справжні предмети мистецтва. Естетичне сприйняття речі має дуже велику цінність, тому дітей з ранніх років потрібно навчити бачити у речах красу кольору, форми, їх поєднання. У дитини необхідно виховувати смак і здатність оточувати себе

речами, які приносять радість, естетичну насолоду, створювати красу і затишок і тоді речі стають друзями людини.

Історичні знання можна розділити на:

1) опис попереднього громадського досвіду людини і людства в нескінченному різноманітті і динаміці поглядів, діяльності, в багатовимірності і рухливості історичного часу і простору;

2) пояснення, що дає дитині в категоріях і методах історичного розбору, інструмент для пізнання світу і самого себе в світі - від минулого через даний до майбутнього.

Увесь склад історичних знань символічно можливо розділити на дві великі групи:

1) знання про історію виникнення і розвитку будь – яких об'єктів матеріальної дійсності;

2) багаж знань про історію пізнання людиною цих об'єктів.

Дітям дошкільного віку характерна для оволодіння перша група історичних знань, так як погляди про процес перебудови людиною предметного світу з моменту його створення створюють майбутнє подальшого поліпшення.

Я.А. Коменський у своїй праці «Світ чуттєвих речей в картинках, або зображення і найменування всіх найголовніших предметів в світі і дій в житті "(1635) втілює, кажучи сучасною мовою, свою концепцію знайомства дитини з навколишнім світом. Я.А. Коменський, вирішуючи завдання залучення дитини до світу, вважав її важливою і в основу відбору знань поклав принцип енциклопедичності.

У дошкільному віці діти вже здатні оцінити діяльність іншої людини. Опора на цю особливість дозволяє формувати у них свідомий інтерес до діяльності дорослого, результатами його праці, уявлення про свої можливості щось творити. Залучення дитини до світу дорослих, до їх занять, до світу почуттів та переживань - завдання, рішення якого людство знаходить з того

часу, коли стала усвідомлюватися необхідність в передачі кожному наступному поколінню досвіду попереднього.

Н.А. Ветлугіна, Г.Н. Пантелєєв вказують, що «предмет є засобом естетичного виховання дошкільнят, який формує почуття подяки до дорослого за турботу, шановливе і дбайливе ставлення до результатів праці» [5].

В.В. Гербова, О.С. Ушакова, Є.І. Тихеева вірно вважають, що предмет крім всіх інших характеристик є об'єктом роботи по розвитку мови у дітей всіх вікових груп.

Н.М. Палагіна описувала пізнавально-комунікативну функцію, що постачає розуміння мови доповненнями, її наочними елементами, визначення об'єктів, добудову єдиного способу за фрагментами чуттєвого досвіду, уточнення змісту оповідання шляхом словесного дії або інтерпретації; інноваційну функцію, передбачає створення нових вражень, за допомогою не специфічних дій з предметами, варіювання призначення предмета, способів дій, вимовляння слів і інтонація фраз; образотворчу функцію, що передбачає створення образів за допомогою умовного розповіді або дії, в грі і образотворчої діяльності; функцію ідентифікації, тобто ототожнення себе з емоційно-спокусливим об'єктом; функцію планування - вплив засобу на поведінку і бажання дитини; підбір об'єктів для майбутніх дій (конструювання, гра); словесний вираз намірів і бажань на найближчий час і далеке майбутнє; функцію ціннісного орієнтування, тобто відродження в оповіданнях і грі, навіюваних дорослими правил поведінки і результатів порушення їх уявлення при подальшій оцінці вчинків оточуючими; особистісні характеристики акторів в грі і творчості [7].

І.В. Страхов вказує на регулюючу, що забезпечує успішність виконання діяльності за рахунок «налаштування» організму, зміни його психологічного стану; пізнавальну функцію, виражається в об'єднанні спільною з мисленням пошукової активності; орієнтовану в подальшій діяльності; емоційну функцію, що дозволяє підтримувати потрібну людині

якість емоційного тону; естетичну функцію, з'являється при створенні або сприйнятті художніх образів; морально-психологічну функцію, пов'язану з опорою на вищі почуття людини, які проявляються в його вчинках і діях.

До факторів, що сприяють розвитку творчих здібностей відносять:

- потреба в нових враженнях і приблизною діяльністю;
- спілкування і потреба до самотвердження;
- початкову активність людини до тяжінню до зміни дій і потреб в діяльності;
- рольове перевтілення, яке відбувається завдяки вирішенню дитини працювати, як дорослий неможливість задовольнити цю потребу;
- рівень розумового розвитку, в тому числі уяви; особливості емоційної сфери;
- особливості оцінки дитини оточуючими і самооцінки, рівня досягнень;
- особливість спілкування дитини з дорослими і дітьми;
- рівень дитячої обізнаності (оволодіння різноманітними видами дитячої діяльності і їх змістом);
- рівень якості образів сприйняття і пам'яті.

У міру пізнання предметного світу дитина опановує уміннями розрізняти небезпечні і безпечні для нього предмети, виділяти корисне і цікаве, освоює способи дії з ними, вміння орієнтуватися в світі предметів [12].

Дитина опановує способами дій з предметами, і це допомагає їй здобувати "влади" над світом, в якому вона живе. Дана обставина, в свою чергу, викликає відчуття впевненості, спокою, бажання пізнавати світ. Предмет вводить дитину в світ дорослих, "інформує" її про цей світ, збагачує зміст соціального досвіду і впливає на всебічний розвиток.

Дитина не відразу пізнає світ предметів. Цей процес складається з трьох етапів.

На першому етапі, який можна назвати спонтанно-дослідницьким, відбувається перше знайомство з предметом. Предмет потрапляє в поле зору малюка, і дитина, взявши його в руки, «пробуючи на язичок», постукуючи і т.п., дізнається про його властивості і якості, звичайно, ще не усвідомлено.

Досліджуючи предмети, малюк ще не ставить перед собою такої мети, він поки на це не здатний. Процес дослідження спонтанний та ситуативний. Дитина пробує різні засоби управління предметним світом.

Всі названі вище завдання взаємопов'язані і в педагогічному процесі реалізуються в комплексі, але рішення першого завдання є необхідною умовою для виконання наступних. Інакше кажучи, дорослий створює предметну середу, на основі якої і будуть вирішуватися завдання формування уявлень про призначення предметів і виховання інтересу до дій з предметами [3].

В оточенні дитини не повинно бути великої кількості предметів, але підбирати їх слід так, щоб були представлені предмети різного кольору - і яскравого, та спокійного, різного за силою і тембром звучання, а також жорсткі і м'які. Іграшки та інші предмети повинні бути різного розміру. Обов'язковою умовою є безпека іграшок і предметів.

Важливе завдання першого етапу освоєння предметного світу - ознайомлення дітей з призначенням предметів. Суть її в тому, що, коли дитина вперше зустрічається з предметом, він повинен засвоїти, навіщо потрібен цей предмет, що і як можна їм робити, тобто дізнатися пряме призначення предмета (ложка потрібна, щоб нею їсти, а не стукати). Такий шлях пізнання допомагає формуванню вміння орієнтуватися в просторі і в освоєнні способів дії з предметом [15].

Дорослий кожен раз каже малюкові про призначення предметів («Ось наша чашка, будемо пити з неї молоко»). Щоб перевірити, чи засвоїла дитина інформацію, можна запропонувати йому знайти і показати чашку, а потім вирішити проблемну ситуацію.

Перед малюком ставлять чашку, тарілку, кладуть паличку. Задають питання: «З чого ти п'єш молоко?» Це завдання призначене для дітей раннього віку (як і весь цей етап), і саме тому так важливо, щоб дитина вчилася співвідносити дії з предметом з його функцією.

Важливе завдання першого етапу освоєння предметного світу - ознайомлення дітей з призначенням предметів. Суть її в тому, що, коли дитина вперше зустрічається з предметом, він повинен засвоїти, навіщо потрібен цей предмет, що і як можна їм робити, тобто дізнатися пряме призначення предмета (ложка потрібна, щоб нею їсти, а не стукати). Такий шлях пізнання допомагає формуванню вміння орієнтуватися в просторі і в освоєнні способів дії з предметом [17].

Дорослий кожен раз каже малюкові про призначення предметів («Ось наша чашка, будемо пити з неї молоко»). Щоб перевірити, чи засвоїв дитина інформацію, можна запропонувати йому знайти і показати чашку, а потім вирішити проблемну ситуацію. Перед малюком ставлять чашку, тарілку, кладуть паличку. Задають питання: «З чого ти п'єш молоко?» Це завдання призначене для дітей раннього віку (як і весь цей етап), і саме тому так важливо, щоб дитина вчилася співвідносити дії з предметом з його функцією.

Другий етап характеризується засвоєнням дітьми уявлення варіативності використання предметів. Дитина засвоює, що один і той же предмет можна використовувати по-різному: паличкою копають, дістають предмети, їдять і т.д. Надбання подібних уявлень призводить до появи предметів-заступників, що, як відомо, свідчить про зародження сюжетно-рольової гри [5].

Даний етап важливий і тому, що він сприяє розвитку уяви, творчих здібностей.

Збагачення предметного середовища відбувається за рахунок предметів, які можуть бути багатofункціональними: конструкторів (з одних і тих же деталей можна збирати різні вироби), предметів, однакових за призначенням, але різних за кольором, матеріалом, розміром - м'ячів, посуду

та ін. Предметів, які дитина може легко використовувати в якості заступників (палички, дощечки і ін.).

Але різноманітність предметів - не єдина мета. Важливо, як саме вихователь використовує їх для збагачення соціального досвіду дитини. Кожен новий предмет обов'язково обговорюється з дітьми: що він з себе представляє, навіщо і кому потрібен, як з ним діяти, яку функцію він буде виконувати, перебуваючи в групі [12].

Наприклад, на стіні з'являється нова картина. Вихователь просить дітей сказати, що змінилося. Якщо діти помічають картину, то вихователь пропонує всім разом розглянути, що на ній зображено, а потім подумати, навіщо картину повісили в кімнаті, яка від неї користь. Якщо ж мова йде про предмет, з яким можна діяти, вихователь навчає дітей засобам дії.

Для розвитку уяви та творчого потенціалу важливо ставити дітей в ситуацію пошуку рішення логічних і практичних завдань. Наприклад, потрібно забити цвях, а молотка немає. Який варіант вирішення завдання запропонують діти? Вони можуть сказати, що потрібно попросити молоток у теслі. А якщо у тесли сьогодні немає, а роботу треба зробити обов'язково? Вихователь щоразу ускладнює для дітей завдання. Діти можуть запропонувати забити цвях предметом, який не підходить за матеріалом, за формою і т.д. Не слід поспішати з підказкою, дуже корисно, щоб діти проявили гнучкість мислення і самостійно знайшли правильну відповідь [1].

Третій етап в освоєнні дитиною предметного світу – усвідомлено-дослідницький і перетворюючий. Цей етап характеризується тим, що діти, проявляючи інтерес до предметів, які бажають вивчити їх, дізнатися, як вони влаштовані, якими властивостями володіють, для якої мети можуть служити.

Інакше кажучи, дитина усвідомлено прагне досліджувати навколишній предметний світ (і тому часто «ламає» іграшки). Другою особливістю є те, що у дітей виникає бажання самим створювати якісь предмети або ж перетворити старі.

Ці дві особливості свідчать про те, що до старшого дошкільного віку у дитини розвиваються наочно-образне і логічне мислення, здатність оцінювати діяльність іншої людини, відбувається подальший розвиток «ручної вмілості», виникає прагнення до перетворює видам творчої діяльності, розвивається уява. Ставлення до дорослих людей, оцінка їх діяльності починають носити все більш діловий характер [3].

Важливою і цікавою частиною роботи на цьому етапі є ознайомлення дітей з сьогоденням, минулим і майбутнім предметів. На прикладі будь-якого предмету вихователь може розповісти і пояснити, як людина, задовольняючи потребу в предметі, зраджував його. У педагогічний процес включаються різні види діяльності дітей і різні форми роботи з ними.

Ознайомлення з одним предметом може проходити протягом тижня-двох. Це буде та робота, яка дозволить вихователю в природній, цікавою діяльності розвивати когнітивну, емоційну сфери дитини.

Істотна для розвитку творчого початку в особистості дитини і заключна частина - майбутнє предмету. Діти розглядають досліджуваний предмет в тому вигляді, в якому він сьогодні існує, і аналізують його з позиції того, що в ньому нас сьогодні задовольняє, а що хотілося б змінити (папір рветься, в ручці закінчується паста і т.п.).

Вихователь надає їм можливість фантазувати, вигадувати, займати позицію типу «Якби я став винахідником, щоб я зробив з цим предметом». Можна запропонувати дитині спробувати втілити його мрію в малюнку, в поделке.

Таким чином, предметний світ зберігає в собі великі можливості для соціалізації особистості дитини, але реалізовані вони можуть бути лише при уважному грамотному відношенню педагогу до цього процесу [25].

Для оптимізації творчого процесу необхідно створення для кожної дитини індивідуального центру - ситуації творчого розвитку.

Центр творчого розвитку-це те ядро, на якому будується педагогічний процес. Л.С. Виготський відзначав що «творчість існує не тільки там, де воно

створює великі твори, а й скрізь, де дитина уявляє, змінює, створює щось нове»[7].

Спостерігається взаємне підкріплення між творчою уявою і емоційним переживанням: почуття викликає асоціативний зв'язок, але і народжене уявою загострює відчуття.

Будь-яка творча особистість завжди є результатом свого часу і свого оточення. Її творчість відштовхується від тих потреб які створені до нього, і частково спирається на ті можливості, які знову-таки є поза ним. Ніякий винахід або наукове відкриття не починаються раніше, ніж створюються психологічні та матеріальні умови, необхідні для їх виникнення.

Таким чином, можливо зробити висновок, що при розвиток творчих здібностей відбувається поступове настроювання образів один над іншим.

1.3. Особливості розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку та молодших школярів

У психології є протилежні думки про наявність творчих здібностей у дітей дошкільного віку, про що писав Л.С. Виготський в книзі «Уява і творчість в дитячому віці». В своїй праці він проводив порівняння творчої уяви дорослих та дітей через зіставлення їх зі спалахом блискавки.

За думкою В. Вунда, дитяча фантазія на відміну від фантазії дорослих базується на об'єктивних враженнях, репродуктивних елементах і почуттях, є більш збудлива за порівнянням з дорослими. І ці якості з'являються в перебільшенні і перевазі образів.

Протилежної думки дотримувалися А.Валлон, Е.І.Ігнат'єв, К. Д. Ушинський. Вони наполягають на тому, що дитина не може самостійно щось створити, так як їх діяльність будується на використанні образів предметів зовнішнього світу, на основі виділення окремих властивостей предметів [16].

У психоаналітичному вченні З. Фрейда, реальність ненависна дитині, так як вона вимагає обмеження бажань, відмов, що принижує дитину, і тому вона поспішає в світ гри, фантазій, денних мрій, так як в них вона знаходить насолоду і відшкодовує себе за позбавлення, обмеження, за почуття малоцінності [10].

З точки зору З. Фрейда основа творчих процесів перебуває в ранніх заворушеннях дитинства. Справжня ситуація, яка виробляє інтенсивне враження, бадьорить в пам'яті ранній досвід, і, створюючи конфліктну ситуацію, призводить до творчості, в продукції якого знаходяться елементи і сьогодення і минулого досвіду.

А. Адлер зазначає, що гра, дитячі оповідання є відкритим відображенням навколишньої його реальності в різних формах: у прагненнях переваги над оточуючими, в страху приниження. Виявляючи себе в уяві в головній ролі, дитина відшкодовує властиві йому почуття неповноцінності і таким чином реалізує своє прагнення до переваги [1].

О.М Дьяченко витлумачує уяву як процес, що володіє культурно-історичною природою стверджує, що розвиток даного процесу трапляється по загальному закону розвитку вищих психічних функцій, сформульованому Л. С. Виготським і має здійснюватися шляхами включення спеціальних форм.

У дослідженнях авторка описує наступні функції:

- гностично-евристична функція, яка вважає рішення різних пізнавальних завдань і знаходження творчих варіантів відповідей, вираз істотних, значущих сторін дійсності;

- прогностична або антиципіруюча функція, яка виражається в уявленні про цілі дії, до якої тягнеться дитина;

- комунікативна функція, полягає в тому, що будь-яка творча діяльність спрямована до людей, є по суті своїй спілкуванням і підпорядковується законом спілкування;

- захисна функція, визначена зв'язком з емоційно-афективною сферою особистості [10].

О. М. Попова, вивчаючи конструювання дітьми комічного прояву творчої уяви виділяє етичну і терапевтичну функції.

Етична функція виражається в освоєнні дітьми норм і правил поведінки через заперечення його негативних форм шляхом висміювання останніх і наслідування його позитивних образів, а також в прогнозуванні і результатів і порушення правил поведінки.

Терапевтична функція полягає у зменшенні напруги в умовах побудови творчих завдань дискредитації об'єктів страху, неспокійності і агресії в процесі їх подання в різних видах діяльності [6].

Розглядаючи формування здібностей, необхідно сказати про вік, коли слід починати розвивати творчі здібності дітей. Психологи називають різні терміни від півтора до п'яти років.

Існує гіпотеза, що розвивати творчі здібності необхідно з самого раннього віку. Ця гіпотеза знаходить підтвердження в фізіології.

Мозок дитини особливо швидко зростає і "дозріває" в перші роки життя. Це дозрівання, тобто зростання кількості клітин мозку і анатомічних зв'язків між ними залежить як від різноманіття і інтенсивності роботи вже існуючих структур, так і від того, наскільки стимулюється середовищем утворення нових.

Цей період "дозрівання" є часом найвищої чутливості і пластичності до зовнішніх умов, часом найвищих і найбільш найширших можливостей для розвитку. Це найсприятливіший період для початку розвитку всього різноманіття людських здібностей. Але у дитини починають розвиватися тільки ті здібності, для розвитку яких є стимули і умови до "моменту" цього дозрівання.

Розвиток може досягти найбільшої висоти, і дитина може стати здатним, талановитим і геніальним.

Однак можливості розвитку здібностей, досягнувши максимуму в "момент" дозрівання, не залишаються незмінними. Якщо ці можливості не використовуються, тобто відповідні здібності не розвиваються, не функціонують, якщо дитина не займається необхідними видами діяльності, то ці можливості починають втрачатися, деградувати і тим швидше, чим слабкіше функціонування. Це згасання можливостей для розвитку - незворотний процес [4].

З психологічної точки зору дошкільне дитинство є сприятливим періодом для розвитку творчих здібностей тому, що в цьому віці діти надзвичайно допитливі, у них є величезне бажання пізнавати навколишній світ. І батьки, заохочуючи допитливість, повідомляючи дітям знання, залучаючи їх у різні види діяльності, сприяють розширенню дитячого досвіду. А накопичення досвіду і знань - це необхідна передумова для майбутньої творчої діяльності. Крім того, мислення дошкільнят вільніше, ніж мислення більш дорослих дітей.

Дошкільне дитинство також є сенситивним періодом для розвитку творчої уяви. Дошкільний вік, дає прекрасні можливості для розвитку здібностей до творчості. І від того, наскільки були використані ці можливості, багато в чому буде залежати творчий потенціал дорослої людини.

Дорослі повинні створити безпечну психологічну базу для повернення дитини з творчого пошуку і власних відкриттів. Важливо постійно стимулювати дитину до творчості проявляти співчуття до його невдач, терпляче ставитися навіть до дивних ідей невластивим в реальному житті. [17].

На основі вивчення літератури з даної теми, спробували визначити основні напрямки та педагогічні завдання з розвитку таких найважливіших компонентів творчих здібностей як творче мислення і уява в дошкільному віці.

Таким чином, говорячи про проблему творчих здібностей дітей, хотілося б підкреслити, що їх ефективний розвиток можливий лише за спільних зусиллях як з боку вихователів дошкільних установ, так і з боку сім'ї [18].

На жаль, педагоги скаржаться на відсутність належної підтримки з боку батьків, тим більше, якщо це стосується педагогіки творчості. Тому, доцільно проводити спеціальні бесіди та лекції для батьків, на яких би розповідалося про те, чому так важливо розвивати творчі здібності з дитинства, які умови необхідно створювати в сім'ї для їх успішного розвитку, які прийоми та ігри можна використовувати для розвитку творчих здібностей в сім'ї, а також батькам рекомендувалося б спеціальна література з цієї проблеми.

Творчість в широкому сенсі слова - це діяльність, спрямована на отримання чогось нового, неповторного. Тому основним показником творчості є новизна створюваного продукту - художнього твору, картини, механічного приладу. Результатом творчості може з'явитися і наукова ідея, яка висловлюється вперше і отримує статус наукового відкриття.

З цієї точки зору говорити про творчість дітей недоцільно. Результат їх діяльності, як правило, не відрізняється об'єктивною новизною, має значення для розвитку науки, культури або виробництва.

Однак продукти дитячої діяльності є новими для них самих і грають величезну роль для розвитку дитини.

Тому в психології та педагогіці говорять про дитячу творчість, але виділяють його специфічні особливості.

Перша важлива особливість творчості дітей полягає в тому, що новизна їх відкриттів і продукту суб'єктивна [11]. Друга особливість пов'язана з тим, що процес створення продукту, як правило, приносить дитині навіть більше задоволення, ніж задоволення від отримання результату, і, як правило, виявляється для нього важливіше, ніж результат.

Цим творчість дітей теж істотно відрізняється від творчості дорослих, для яких процес може бути пов'язаний з болісним пошуком [2].

Дитина ж приступає до нової для себе діяльності з легкістю. Його осмислених дій з матеріалом передують орієнтовна діяльність, спонтанне експериментування, часом здається безглуздом, але захопливе дитини і часто приводить до позитивних результатів. І це - третя особливість дитячої творчості, безумовно пов'язана з першими двома і особливо з другою.

Зазначені вище особливості дитячої творчості демонструють певну ступінь недосконалості психічних процесів дитини, що природно в цьому віці. Тим не менш педагогічну практику необхідно будувати з опорою саме на ці особливості. І тільки при такому підході ми можемо досягти успіху в формуванні та розвитку у дітей творчості в період дошкільного дитинства.

Істотним також є і розуміння того, що розвиток творчості у дітей пов'язано з цілеспрямованим навчанням, в якому особлива роль відводиться уяві. Саме розвинене творче уява породжує нові образи, що становлять основу творчості.

Однак навіть інтенсивного, але ізольованого розвитку уяви для творчої діяльності недостатньо. Кожна система навчання дошкільнят, спрямована на розвиток творчих здібностей, повинна також ставити й інші завдання:

- розвиток у дітей мислення (логічного і образного);
- розвиток довільності (уміння ставити мету і домагатися її);
- розвиток самостійності і вільного поведінки (вибір діяльності, засобів її виконання, теми, визначення власної завдання і способів її рішення і т.п.) [10].

Вітчизняні психологи виділили показники, за допомогою яких «розпізнається» дитяча творчість. це:

- новизна продукту (суб'єктивна);
- оригінальність;
- варіативність рішень;

- інтелектуальна активність;
- емоційні прояви в процесі діяльності і виникнення «інтелектуальних емоцій» в результаті подолання інтелектуальних труднощів.

Розглянемо трохи докладніше один із зазначених вище загальних показників - інтелектуальну активність, виділену вітчизняним психологом Д.Б. Богоявленської як інтегральної властивості творчої особистості. Дії творчої особистості є не формою відповіді на поставлене завдання, а також несуть породжуючий характер, тобто пов'язані з постановкою нових цілей [2].

Як показано Д.Б. Богоявленською у дітей вже в дошкільному віці яскраво проявляється інтелектуальна активність, що має велике значення в розгортанні творчого процесу.

Одним з найбільш адекватних видів такої діяльності є «дитяче експериментування».

Визначається два типи дитячого експериментування:

- «безкорисливе», спрямоване на виявлення властивостей об'єктів і їх зв'язків і відносин безвідносно до вирішення будь-яких практичних завдань;
- утилітарне, спрямоване на пошук рішення задачі.

Перший вид експериментування є особливо значущим, оскільки самостійне ознайомлення дітей з різними властивостями об'єкта як з рівнозначними, без виділення «головних» і «неголовних», дозволяє дитині включати ці об'єкти в різні системи. Це робить дитяче експериментування гнучким і значно збагачує процес творчого конструювання.

Спостереження за дитячою діяльністю показують, що самостійне і «безкорисливе» ознайомлення з властивостями об'єктів може залишатися на примітивному рівні [23].

Наприклад, дитина багато разів підкидає вгору і ловить предмет і, отримуючи від цього задоволення, не виконує з ним ніяких інших маніпуляцій, які призводять до відкриття нових властивостей цього предмета.

Або дитина виявила, що предмет складається з двох складаються частин, і починає захоплено багаторазово з'єднувати і роз'єднувати їх (відкривати-закривати), потім класти всередину дрібні предмети, гриміти ними. Далі інтерес до вивчення цього об'єкта у дитини поступово згасає.

Отже, дитяче експериментування необхідно розвивати. По-перше, потрібно постійно розширювати арсенал об'єктів, що відрізняються яскраво вираженою багатофункціональністю [12].

По-друге, надавати дітям можливість використовувати самостійно виявлені ними властивості об'єктів в різноманітних видах діяльності (грі, малюванні, конструюванні та ін.), Спонукаючи до подальшого їх вивчення.

У конструюванні, наприклад, такими об'єктами для безкорисливого експериментування, є перш за все матеріали (конструктори, папір, природний матеріал, модулі та ін.), які володіють різними властивостями: кольором, розміром, вагою, структурою, фактурою, функціональністю і ін.

Статичність більшості предметів, що оточують дитину, їх жорстка обмеженість функцією служить істотним гальмом у розвитку самостійного дитячого експериментування і творчості.

Ще однією важливою складовою самостійних дитячих відкриттів є способи діяльності, які в результаті їх неодноразового використання в різних ситуаціях узагальнюються. Узагальнення способів відбувається шляхом їх перенесення дітьми в інші контексти діяльності. Для цього дорослі, як правило, ставлять перед дитиною завдання або використовувати відомі способи в іншій ситуації, або шукати нові [3].

Саме тому, перш ніж ставити перед дітьми конкретні завдання, потрібно організувати широке експериментування з матеріалом. Таке експериментування кардинально змінює характер рішення наступних завдань: у дітей з'являється інтелектуальна активність, пов'язана з захоплюючим пошуком варіантів рішень, прагненням отримати більш доцільний і оригінальний продукт. Про це говорять репліки дітей типу «А можна ще й так», «Ні, краще по-іншому» і т.п.

Саме рішення задач, що перетворюється в творчий пошук, стимулює дітей до експериментування з матеріалом, який стає більш глибоким і цілеспрямованим. Завдяки цьому діти відкривають нові властивості предметів, знаходять їх взаємозв'язку, ставлять перед собою певні цілі.

Таким чином, «дитяче безкорисливе експериментування» стає повноцінним засобом побудови дитиною своєї пізнавальної діяльності, важливою складовою будь-якого творчого процесу [17].

Однак діти дошкільного віку можуть «винаходити» прийоми або «відкривати» нові способи діяльності тільки на основі вже наявного у них досвіду, набутого, зокрема, в процесі наслідування дорослим.

Тому використання зразків необхідно для формування у дітей таких знань, умінь і навичок, які потім обов'язково будуть задіяні ними в самостійній діяльності, набудуть більш узагальнений характер і стануть вихідною позицією для розвитку творчості.

Д.Б. Ельконін описував ситуацію розвитку в цьому віці так, що дитина в дошкільному віці обертається навколо дорослого, його завдань і функцій - як планети навколо Сонця. Тут доросла людина в системі суспільних відносин виступає як носій суспільних функцій (дорослий - шофер, лікар, в сім'ї тато).

Протиріччя ситуації розвитку в старшому шкільному віці проявляється в тому, що дитина є членом суспільства. Поза суспільства він не зможе вижити, його основна потреба - жити разом з людьми.

Однак так як життя дитини проходить в умовах опосередкованого, а не прямого зв'язку зі світом, здійснити це він не може [11].

Дитина починає дорослому задавати багато питань, при цьому обговорюються теми, далекі від навколишнього оточення. Дитина вчиться відволікатися від наявної ситуації, що дозволяє крім іншого розвивати і уяву, творчі здібності.

У розвитку дошкільника найважливіше значення має гра, яка є провідною діяльністю на даному етапі вікового розвитку.

Однак дитина ще не здатна повноправно брати участь в житті дорослих, хоча він може свої потреби висловити через гру, так як саме вона дає можливість змоделювати світ дорослих людей, увійти в нього і програти для себе різні ролі і моделі поведінки.

Гра дозволяє дитині в живій захоплюючій формі ознайомитися з широким колом явищ навколишнього світу, активно відтворити їх в своїх діях. У молодших школярів особливо бурхливо розвиваються колективні сюжетні ігри. Діти поступово звикають грати і займатися спільно, узгоджувати один з одним свої дії. Мовне спілкування поступово набуває більш розгорнутий і різноманітний характер [2].

Словниковий запас дитини молодшого шкільного віку збагачується, розвивається його вміння викладати свої думки в усному мовленні.

Виникає здатність узагальнювати, розвивається вміння порівнювати один з одним окремі предмети, і навіть категорії предметів.

У дитини виникають прості форми логічно правильного послідовного міркування [14].

У зв'язку зі збільшенням досвіду і паралельно з удосконаленням діяльності відбувається подальший розвиток розумової сфери дитини молодшого шкільного віку, яка вчиться поступово виділяти між явищами прості причинно-наслідкові зв'язки, тим самим може більш глибоко пізнавати навколишнє дитини дійсність.

У нього стають все ширше узагальнення, які охоплюють все більш характерні, більш суттєві особливості предметів. Відбуваються істотні зміни в області розвитку свободи.

Дитина поступово привчається підпорядковувати свої інтереси інтересам дитячого колективу, ставити перед собою мету та досягати її, виконувати свої маленькі обов'язки.

Всі ці глибокі зміни в психіці дитини-школяра відбуваються під впливом навчання і виховання.

Батьки і вихователі, знайомлячи дитину з навколишнім світом, збагачуючи досвід дитини, організовуючи і направляючи його діяльність, повідомляючи йому нові знання і вміння, розвивають разом з тим його психіку, розвивають певні риси характеру, формують особистість, готуючи до життя в соціумі [3].

На думку Л.С. Виготського ключовим процесом для розвитку виступає уява. Здатність дитини до уяви, зокрема, включає в себе, здатність створювати різноманітні образи.

У дослідженні Є.Є. Кравцової виявлено, що важлива властивість уяви полягає в здатності побачити ціле раніше частин, що забезпечується змістовим полем предмету або явища [20].

У певних умовах навчання образне мислення представляється дослідникам обов'язковою основою для оволодіння узагальненими знаннями у молодшому шкільному віці. Такі знання: дитячі уявлення про відносини між частинами і цілим, про зв'язки основних елементів конструкції, про залежності між будовою тіла тварин і умовами їх життя, різні інші залежності.

У розвитку психіки дошкільника художнє сприйняття займає важливе місце. Радянські психологи його розглядають як результат розвитку всієї особистості.

Центральна важлива лінія розвитку особистості і всієї психіки у молодшому шкільному віці тісно взаємопов'язана з розвитком довільної поведінки, вольових якостей, збагачення емоційної сфери, позаситуативно в спілкуванні. А психологічний механізм вольових функцій когнітивної та емоційної сфер тісно пов'язаний з розвитком творчих здібностей та уяви.

Виключно важливе значення для розвитку дошкільника має вдосконалення зорового сприйняття. Так, до 5 років діти починають визначати геометричні фігури і орієнтуватися в колірному спектрі. Процес сприйняття в цілому поступово вдосконалюється, стає чітким, логічним,

системним. Дитина може розрізнити тільки основні кольори, але і їх відтінки, контрастність, насиченість, поєднання кольорів [20].

Старші дошкільнята поступово оволодівають внутрішніми засобами сприйняття. На даному етапі розвитку вони більше не потребують зовнішніх прийомів (переміщеннях, обведення контурів рукою).

У старшому дошкільньому дитинстві вдосконалюється сприйняття дітьми того, що оточує їх. Якщо в 3-4 роки для дитини точка відліку - власне тіло, то 6-7-річні діти вчаться орієнтуватися в просторі незалежно від власної позиції, вони вже в змозі міняти свої точки відліку.

Особливості відображення дитиною людського світу також виявляє дитяче образотворче мистецтво. По тому, яких людей зображує дитина, як розкриваються їхні образи, можна судити про її ставлення до них, про те, що легко запам'ятовується в людині, на що звертає дитина свою пильну і постійну увагу. На сприйняття один одного дошкільнятами впливає характер їх взаємовідносин [13].

Дорослий грає важливу роль в розвитку соціальної перцепції дитини. В процесі керівництва спілкуванням, діяльністю дітей, їх сприйняттям художніх творів дорослий звертає увагу на поведінку дошкільнят, їх особистісні якості.

У процесі малювання, гри, конструювання розвивається знакова функція свідомості дитини, так як вона опановує особливі види знаків (наочними просторовими моделями), в яких відображені зв'язки речей, відносини, що існують об'єктивно, незалежно від дій, намірів і бажань самої дитини.

Дитячий малюнок у більшості випадків являє собою схему, в якій передається головним чином зв'язок важливих частин зображуваного предмета і відсутні індивідуальні риси. Дитина будує опис дійсності, формує її моделі. Вона робить це за допомогою казки, яка є знаковою системою, з допомогою якою, дитиною інтерпретується навколишня дійсність.

Висновки до розділу 1

Аналіз наукової літератури з проблеми вивчення психологічних засобів розвитку творчості дошкільників та молодших школярів у вітчизняній та зарубіжній літературі дав можливість зробити такі висновки:

1. З'ясовано сутність поняття „творчість” та значення категорії „творчі здібності” як передумови становлення творчої особистості.

2. Визначено суть, структуру літературно-творчих здібностей, психолого-педагогічні чинники їх розвитку в молодшому шкільному віці, проаналізовано досвід педагогів та психологів з проблеми організації дитячої літературної творчості.

3. Розглянуто існуючі у педагогіці та психології типи, види творчих завдань, спрямовані на розвиток загальних та спеціальних творчих здібностей школярів, а також окремих компонентів літературно-творчих здібностей учнів.

Поняття «творчість» оцінюється філософами, психологами та педагогами, як неодмінна умова людського існування та соціального прогресу (М.М.Бахтін, Л.С.Виготський, О.О.Потебня, В.О.Роменець та ін.).

Вихідними положеннями тлумачення сутності творчості у контексті нашого дослідження є такі: творчість – надзвичайно складна форма людської активності, ознаками якої є зв'язок інтуїтивного і логічного, відчуття натхнення, бажання творити, діалектична єдність продуктивної і репродуктивної діяльності, усталеного і нового, позитивна цінність результатів.

Літературна творчість дитини розуміється дослідниками, як могутній засіб розвитку духовного світу особистості, її загальної креативності, художньої культури, що забезпечує дитині успішність у пізнанні й активних творчих діях (А.М.Богущ, Н.В.Гавриш, Н.Є.Миропольська, Г.С.Тарасенко та ін.).

Аналіз основних психологічних підходів до проблеми творчих здібностей (діяльнісного, функціонально-генетичного, особистісного) дав

можливість з'ясувати сутність понять „здібності”, „літературно-творчі здібності”, „літературно-творча діяльність”. Дотримуючись особистісно-діяльнісного підходу до розуміння досліджуваних здібностей, ми розглядаємо їх як сукупність множини певних інтегративних характеристик особистості, які забезпечують у своїй функціональній єдності успішність виконання літературно-творчої діяльності.

До внутрішніх мотиваційних характеристик літературно-творчих здібностей молодших школярів належить схильність до занять літературною творчістю, бажання висловитись, поділитись враженнями, допитливість, творчий інтерес, почуття захопленості тощо. Зовнішніми мотивами є прагнення отримати похвалу, гарну оцінку, позитивний відгук від слухачів, довіра до вчителя та ін.

Інструментальну складову літературно-творчих здібностей школярів утворює синтез емоційно-ціннісного (художнє сприймання та спостережливість, емоційна вразливість, увага до внутрішнього світу інших людей, здатність до співпереживання тощо), креативного (творча уява, художньо-образне та асоціативне мислення) та мовленнєвого (чутливість до слова, відтінків його значень та звукових якостей; багатство словникового складу; володіння засобами художньої виразності тощо) компонентів.

Процес розвитку літературно-творчих здібностей є керованим, за допомогою розвитку кожного з компонентів частково можливо змінювати. Їх повноцінний розвиток можливий, якщо формується мотивація літературної творчості та здійснюється цілеспрямований педагогічний вплив на розвиток усіх компонентів інструментальної складової літературно-творчих здібностей молодшого школяра.

У розділі проаналізовано вікові передумови розвитку літературно-творчих здібностей дітей 6-9-річного віку (емоційність та чутливість до образних вражень, багатство уяви, допитливість, вразливість та відкритість до оточуючого світу), а також фактори впливу на цей розвиток (задатки, творча активність, навчально-виховний процес). Урахування вікових

особливостей молодших школярів та факторів розвитку їх здібностей є необхідним для визначення періодів ефективного впливу на те чи інше психічне утворення у структурі літературно-творчих здібностей та добору для цього найкращих засобів.

Визначено, що провідними внутрішніми чинниками впливу на формування емоційно-ціннісного ставлення до світу, розвиток творчої уяви, образного мислення та мовлення є сприймання природи та різних видів мистецтв. Зовнішніми чинниками є виконання учнями різних видів творчих завдань, а також наявність розвивально-творчого середовища, яке передбачає організацію співробітництва у процесі пошукової діяльності, гуманізацію навчального спілкування між вчителем та учнями. Умовою повноцінного розвитку літературно-творчих здібностей учнів виступає ефективне використання у навчальному процесі внутрішніх та зовнішніх чинників у їх взаємозв'язку.

Аналіз практичного і теоретичного досвіду педагогів та психологів з проблеми творчого та літературного розвитку учнів показав, що вчені виділяють різні види та типи творчих завдань, серед яких є завдання з розвитку творчого мислення (Дж.Гілфорд), асоціативного мислення (О.М.Лук), творчої уяви (Г.С.Костюк), активного словника (З.В.Гільбух) тощо. Узагальнення їх досвіду дозволило виокремити низку ідей, важливих для побудови ефективної системи завдань з розвитку літературно-творчих здібностей молодших школярів. Зокрема, це важливість стимулювання мотивації творчої діяльності, необхідність навчання дітей доступним прийомам літературної творчості, створення позитивної комфортної атмосфери у процесі колективної та індивідуальної творчої праці, повноцінне використання впливу таких чинників, як природа, література, музика, образотворче мистецтво, театр.

РОЗДІЛ 2

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДОШКІЛЬНИКІВ ТА МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

2.1. Діагностика рівня розвитку творчих здібностей дошкільників та молодших школярів

Констатуючий експеримент являє собою орієнтовне вивчення рівня творчості молодших школярів. Діагностика творчих здібностей - одна з найменш розроблених областей психодіагностики, ще пов'язано зі складністю досліджуваного феномену [11].

Особливість діагностики креативності полягає в тому, що, резюмуючи наявність або відсутність досліджуваної ознаки (творчих здібностей), ми отримуємо значимий результат. Це пояснюється двома причинами. Креативності особистісне властивість притаманне кожній без винятку людині спочатку тобто некреативних людей принципово не існує. Мета діагностики креативності - допомога людині в актуалізації її творчого потенціалу.

Два напрямки вивчення креативності:

- вивчення креативності - з'ясування пізнавальних моментів креативності.

- визначення - наскільки креативність залежить від інтелектуального розвитку людини. З'ясування того, чи є особистість суттєвим аспектом креативності. Основна увага приділяється аналізу особистісних, мотиваційних характеристик креативних індивідів.

Два типи методів:

1. Вивчення творчих особистостей методами діагностики - спостереження, бесіда, аналіз результатів творчої діяльності, біографічний метод.

2. Спроба розробити форми методів досліджень креативності. Серед методів діагностики творчої обдарованості (креативності) найбільш

відомими і широко поширеними в світі є тести творчого мислення П.Торренса (Torrance Test Creative Thinking - ТТСТ) [23].

Методика ТТСТ призначена для використання в різних цілях:

- 1) в дослідженнях інтелектуального розвитку людини;
- 2) в дослідженнях, пов'язаних з індивідуалізацією навчання;
- 3) при розробці корекційних і терапевтичних програм;
- 4) при оцінці ефективності різних експериментальних навчальних програм, методів навчання, навчальних посібників і матеріалів з точки зору зміни самих творчих здібностей дітей, а не їх досягнень;
- 5) при виявленні дітей з прихованим творчим потенціалом, що особливо важливо для дослідження дітей з сімей з низьким рівнем освіти і не мають умов для розвитку своїх здібностей.

Що стосується характеристики тестів П.Торренса, то тести згруповані в вербальну (словесну), образотворчу (фігурну, рисункові), звукову та рухову батареї, відображаючи різні прояви креативності в показниках швидкості (швидкості), гнучкості, оригінальності та розробленості ідей і припускають використання в практиці обстежень таких батарей в цілому.

Вибіркове використання лише одного або декількох тестів з цих батарей істотно знижує ефективність і цінність діагностики. Всі завдання призначені для дітей у віці від дитячого садка і до закінчення школи.

Спеціальна увага при створенні тестів було приділено тому, щоб зробити їх цікавими і привабливими для дітей будь-якого віку. Тому для забезпечення надійних результатів дуже важливе значення має обстановка під час тестування, яка ні в якому разі не повинна бути напруженою і нервовою.

Необхідно забезпечити повний контакт експериментатора з дітьми, клімат довіри і безпеки, заохочення уяви і творчої свободи. При цьому не рекомендується давати прямі вказівки: що правильно і що неправильно, але дуже важливо досягти повного розуміння інструкцій.

Для більшості випадків діагностики творчого мислення рекомендується засновувати свою думку на аналізі окремих показників вербальної і фігурної батареї тестів в їх співвідношенні один з одним. За цією умовою може бути отримана досить різнобічна характеристика індивідуальності. Але і сумарний бал за кожною шкалою або за двома шкалами разом дає досить стабільний індекс загального творчого потенціалу, що може виявитися корисним.

Надійність такого сумарного показника вище, так як одна людина може проявляти свій потенціал і в загальній кількості відповідей без їх деталізації, і в ретельній розробці невеликого числа ідей, і в вигадуванні небагатьох, але високо оригінальних рішень.

Констатуючий експеримент являє собою орієнтовне вивчення рівня творчості у молодших школярів. Завдання констатуючого етапу експерименту включають:

1. Визначення критерію, показників та рівнів сформованості творчих вмінь в процесі ігрової діяльності.
2. Визначення вміння молодших школярів самостійно висувати велику кількість різноманітних ідей.
3. Визначення здатності молодших школярів швидко перемикатися від одного аспекту вирішення проблеми до іншого.
4. Перевірка вмінь молодших школярів використовувати різноманітні стратегії вирішення поставлених задач, дотримання правил виконання задач.
5. Визначення здібностей дітей застосовувати в повсякденному житті отримані навички та вміння.

Для оцінки були виділені критерії та показники рівня сформованості творчих вмінь молодших школярів:

- швидкість (на рівні продуктивності виконання завдання),
- гнучкість (на рівні розмаїтості варіантів вирішення поставленого завдання),

- оригінальність (на рівні нестандартності при виконанні).

Показник швидкості (швидкість, продуктивність) відображає здатність до породження великої кількості ідей, виражених в мовневих формулюваннях або у вигляді малюнків, і вимірюється числом результатів, які відповідають вимогам завдання. Продуктивність може відрізнятися в різних батареях і в різних завданнях однієї батареї. Цей показник корисний, перш за все, тим, що він дозволяє зрозуміти інші показники. Імпульсивні, банальні відповіді дозволяють отримати високий бал за цією шкалою. Однак такі відповіді призводять до низьких показників гнучкості, оригінальності та розробленості. Низькі значення швидкості можуть бути пов'язані з детальною розробленістю відповідей в малюнкових завданнях, але можуть також спостерігатися у загальмованих, інертних або недостатньо мотивованих випробовуваних [8].

Показник гнучкості оцінює здатність висувувати різноманітні ідеї, переходити від одного аспекту проблеми до іншого, використовувати різноманітні стратегії вирішення проблем. Іноді корисно оцінити цей показник у ставленні до швидкості, так як один і той же показник різноманітності може спостерігатися при неоднаковій загальній кількості висунутих ідей. Низькі показники гнучкості можуть свідчити про ригідність мислення, низької інформованості, обмеженості інтелектуального розвитку або низької мотивації. Високі значення припускають протилежні характеристики, але надзвичайно висока гнучкість може відображати метання випробуваного від одного аспекту до іншого і нездатність дотримуватися єдиної лінії в мисленні. Інтерпретація цього показника однакова в вербальних і невербальних тестах, однак його значення можуть не збігатися. Гнучкість у поглядах і діях з образами не пов'язана з легкістю зміни аспектів у словесній сфері [12].

Оригінальність характеризує здатність до висунення ідей, що відрізняються від очевидних, банальних чи твердо встановлених. Ті, хто отримують високі бали за оригінальністю, зазвичай, характеризуються

високою інтелектуальною активністю. Вони здатні робити великі розумові "скачки" або "зрізати кути" при пошуку рішення, але це не означає імпульсивності, оригінальність рішень передбачає здатність уникати очевидних і тривіальних відповідей. При аналізі буває цікаво співвіднести показник оригінальності з показниками швидкості і розробленості. При цьому можуть бути виявлені найрізноманітніші варіанти поєднань. Слід враховувати, що надзвичайно висока оригінальність відповідей може спостерігатися при деяких психічних або невротичних розладах. Тому ще раз варто наголосити на необхідності різнобічного обстеження.

Показник розробленості, деталізації ідей використовується тільки для оцінки фігурних тестів, але багато дослідників вважають його досить корисним. Високі значення цього показника характерні для учнів з високою успішністю, для тих, хто здатний до винахідницької та конструктивної діяльності. Оскільки виконання завдань обмежена в часі, буває корисно співвіднести цей показник з показником швидкості. Людина, яка детально розробляє кожну ідею, очевидно, жертвує їх кількістю. Розробленість відповідей відображає, мабуть, інший тип продуктивності творчого мислення і може бути як перевагою, так і обмеженням, в залежності від того, як вона проявляється [15].

На основі вищезазначених критеріїв і показників було визначено рівні сформованості творчих умінь молодших школярів в процесі ігрової діяльності (рівні будуть визначатися 1 раз в результаті проведення всі 7 субтестів форми «А», 2 раз в результаті роботи з субтестів форми «У»): високий, середній, низький.

Високий рівень характеризується побіжністю мислення і визначається високим числом відповідей, а так само гнучкістю творчого мислення, здатність до швидкого переключення і визначається числом груп даних відповідей і своєрідністю мислення, незвичайним вживанням елементів, оригінальністю структури відповідей.

Середній рівень характеризується середньою кількістю генеруються відповідей, середнього темпу при виконанні тих чи інших завдань, більш повільним темпом перемикавання уваги з одного на інше завдання, і середнім показником оригінальних відповідей.

Низький рівень молодших школярів характеризується низькою продуктивністю генерування ідей, повільним перемиканням з одного завдання на інше, малим числом груп даних відповідей і низьким рівнем своєрідних рішень поставлених завдань.

Тест П.Торренса на творче мислення (адаптований і стандартизовано Н.Б.Шумаковой, Е.І.Щеблановой, Н.П.Щербо в 1990 році). Дитина виконує три завдання, на виконання кожного відводиться по 10 хвилин.

1. Завдання «Намалюй картинку» передбачає використання тестової фігури (форма А - фігура нагадує краплю; форма В - фігура нагадує боб) як відправного пункту для створення картинки. допускається домальовування фігури, доповнення малюнка новими деталями і т.д. дитина повинна придумати назва для виконаного малюнка.

2. Завдання «Незавершені фігури» вимагає представити, на що можуть бути схожі вихідні незакінчені фігури, і домалювати їх. десять різних незавершених фігур нав'язують стійкі образи, але при виконанні завдання дитини потрібно орієнтувати на створення незвичайних, оригінальних зображень. Кожному закінченому зображенні дитина дає назву.

3. Завдання «Що повторюються фігури» схоже з попереднім, але вихідні фігури всі однакові. Основні труднощі при виконанні полягає в подоланні тенденції до побудови схожих зображень і висунення різноманітних ідей. Основні показники креативності: - продуктивність (швидкість, швидкість) - відображає здатність до породження великого числа ідей, виражених словесно або у вигляді малюнків, і вимірюється числом відповідей, які відповідають вимогам завдання; - гнучкість - характеризує здатність висувати різноманітні ідеї, переходити від одного аспекту проблеми до іншого; - оригінальність - припускає здатність до висунення

нових незвичайних, неочевидних ідей; - розробленість (ступінь деталізації відповідей) - характеризує здатність найкращим способом втілити ідею, задум.

Методики діагностики творчих здібностей у дітей дошкільного віку

Методика «Сонце в кімнаті»

Підстава. Реалізація уяви.

Мета. Виявлення здібностей дитини до перетворення "нереального" в "реальне" у контексті заданої ситуації шляхом усунення невідповідності. Активізація і розвиток творчої уяви дошкільників у процесі сприйняття музичних творів.

Завдання. Збагачення уявлень дітей про сонце. Активізація вербальних реакцій (висловлювань) дітей на музику і дитячої фантазії. Розвиток самостійної творчої діяльності дошкільнят.

Матеріал. Картинка з зображенням кімнати, в якій знаходиться чоловічок і сонце; олівець, якісна аудіозапис музики С.Прокоф'єва «Дош і веселка»

Інструкція до проведення. Вихователь, показуючи дитині картинку: «Я даю тобі цю картинку. Подивися уважно і скажи, що на ній намальовано». За перерахування деталей зображення (стіл, стілець, чоловічок, лампа, сонечко і т. Д.) Вихователь дає таке завдання: «Правильно. Однак, як бачиш, тут сонечко намальовано в кімнаті. Скажи, будь ласка, так може бути або художник тут щось наплутав? Спробуй виправити картинку так, щоб вона була правильною ».

Користуватися олівцем дитині не обов'язково, він може просто пояснити, що потрібно зробити для «виправлення» картинки.

Обробка даних. В ході обстеження вихователь оцінює спроби дитини виправити малюнок. Обробка даних здійснюється за п'ятибальною системою:

Відсутність відповіді, неприйняття завдання ("Не знаю, як виправити», «Картинку виправляти не потрібно»)

«Формальне усунення невідповідності (стерти, зафарбувати сонечко)

Змістовне усунення невідповідності:

а) проста відповідь (Намалювати в іншому місці - «Сонечко на вулиці»)

б) складна відповідь (переробити малюнок - «Зробити з сонечка лампу»).

Конструктивний відповідь (відокремити невідповідний елемент від інших, зберігши його в контексті заданої ситуації («Картинку зробити», «Намалювати вікно», «Посадити сонечко в рамку» і т.д.).

2.2. Методика розвитку творчих здібностей молодших школярів в процесі ігрової діяльності

Завдання цілеспрямовано на розвиток дивергентного мислення. Як нам відомо, специфіка дивергентного мислення - наявність не одного, а безліч правильних відповідей.

Завдання дивергентного типу вкрай рідко використовуються в традиційному шкільному навчанні, виходячи з цього, можливо розробити методику, не прив'язану до конкретного навчального предмету. Але перед тим як почати розкривати суть запропонованої методики необхідно дати чіткі визначення поняттям: прийом, метод, методика, щоб в повній мірі відчувати масштаб майбутньої роботи.

Прийом - це елементарна дія або кілька елементарних дій, що виконуються за певними правилами для досягнення певної мети. Метод - це спосіб досягнення будь-якої мети, вирішення конкретного завдання, що розглядається як сукупність прийомів або операцій практичного або теоретичного освоєння (пізнання) дійсності.

Методика - це сукупність прийомів і методів, що виконуються за певними правилами і в певній послідовності для досягнення поставленої мети. За основу розробки ми взяли метод мозкового штурму і метод гірлянд

випадковостей і асоціацій. Ці методи найбільш повно можуть сприяти розвитку творчих здібностей молодших школярів в процесі ігрової діяльності.

Прийоми, які використовують в даних методах, мають як позитивні якості, так і негативні. Під асоціацією розуміється відображення в свідомості людини взаємозв'язку між предметами, явищами дійсності та психічними сприйняттями, відчуттями, руховими актами, уявленнями і т.д. Асоціації, як правило, з'являються без активного сприйняття.

Оригінальність, соковитість і яскравість асоціацій залежить від інтересів учня, його індивідуальних особливостей, реакцій і моментального спрямування свідомості. Дослідження психологів показали, що можливості людини генерувати асоціації обмежуються лише фактором часу, тому асоціації можна розглядати як джерело додаткової інформації, яку можна використовувати у творчому процесі.

Основна мета генерування асоціацій полягає в тому, щоб "розхитати" стереотипні уявлення про об'єкт, активізувати фантазію і уяву, перекинути "місток" до пошукових аналогій. Асоціації у творчому пошуку виступають як прямі "підказки".

Розрізняють асоціації за: схожістю, контрастом, суміжністю. Всі приклади генерування асоціацій можна розділити на дві групи: прийоми вільних асоціацій; спрямованих детермінованих асоціацій.

Вільні асоціації це ті, обробка яких проводиться без будь-яких обмежень смислового або граматичного характеру. При цьому асоціації можуть бути виражені ім'ям іменником, дієсловом, прикметником, прислівником, групою слів у вигляді метафори, приказки, прислів'я, каламбуру і т.д.

Генерування спрямованих асоціацій обмежується певними заздалегідь заданими умовами. До таких умов, наприклад, можна віднести: генерування асоціацій за контрастом, виражених тільки дієсловом і т.д.,

асоціацією за схожістю, також виражених словами певної частини мови або символами, знаками і т.п.

Генерація вільних, і спрямованих асоціацій ґрунтується на швидкісній реакції на слово подразник. Людина реагує на слово-подразник, є індивідуальною і залежить від його інтелекту, темпераменту, умов, психолого-фізіологічного стану і т.п.

Асоціації можна генерувати у вигляді групи на одне слово подразник і вигляді згрупованої послідовності - "гірлянди", адже тоді коли асоціація, викликана словом-подразником, є в свою чергу, словом - подразником і для наступної асоціації. Приклад, з словом-подразником "маяк" можна утворити таку групу асоціацій: Маяк - напрямок - рух - вода (море) - земля - суша (острів у співвідношення з водою) - навігаційні карти - впевненість - мужність - похід (круїз, подорож і т.п.) - підводний світ (риби, раки, і т.п.) - водний транспортний засіб (катер, суховантаж, яхта, лайнер і т.п.) - погодні умови - навігація і т.д. Прикладом гірлянди асоціацій може служити така послідовність: маяк - рух - здоров'я - бадьорість - сила - гиря - іграшка силачів і т.д.

Вихідним подразником для генерування асоціацій можуть бути відчуття, символи, будь-які предмети навколишнього світу, а також вдосконалюється об'єкт або ключові слова, характерні для вдосконалюється об'єкта. Не можна не бачити можливості асоціацій для розвитку творчих задатків: пам'яті, гостроти мислення, уяви, а використання метафоричних асоціацій розвиває, крім того, образність мислення.

Позитивною якістю даного методу є і той факт, що образне мислення має прояв сильніше, якщо виконувати завдання в ігровій формі. У такій грі діти виконують роль "каталізатора" і одночасно за допомогою вчителя розвивати свої природні задатки.

А тепер ми більш детально розглянемо метод "мозкового штурму", який ще називають "мозковою атакою", маючи на увазі атаку на завдання. На перший погляд, метод гранично простий, так як містить всього чотири кроки:

1. Постановка завдання.
2. Висування ідей.
3. Обговорення ідей.
4. Прийняття рішення.

Вся робота розділена на два етапи: генерування ідей без будь-якої критики; осмислення, критика, аналіз ідей і вироблення рішень. Вся проблема полягає в тому, що дуже важко генерувати ідеї і не критикувати їх відразу. Дані обмеження пов'язані з проблемою, стимулу їх генерувати і якістю висунутих ідей. Процес генерації і осмислення повинен бути розтягнутим у часі.

Переваги «мозкового штурму»: доступний і ефективний, не вимагає попереднього навчання учасників; володіє ефектом «колективного» розуму, збільшує силу рішення від об'єднання зусиль багатьох людей, дає можливість розвитку ідей один одного; розвиток фантазії, уяви одним словом творчий потенціал, розкріпачує свідомість дітей; можливість навчити дитину не боятися висловлювати думки, зняти страх перед критикою і страх помилитися; навчити слухати товаришів, поважати і своє, і чужу думку, згуртування класу.

До недоліків даного методу відносяться: непридатність для вирішення складних проблем і важких завдань, відсутністю критеріїв оцінки сили рішень, відсутність чіткого алгоритму цілеспрямованого руху до сильного рішення, процесом рішення необхідно штучно управляти - половина успіху залежить від ведучого, ускладненість визначення авторства хороших ідей.

Слід згадати про цікаву різновиди мозкового штурму - зворотному мозковому штурмі. У цьому методі зворотного є не мета і не методика, а тема обговорення. Експертам пропонується шукати не способи позитивного рішення, а шляхи того, як ще більше погіршити проблему, як довести конфлікт до крайності. Це потрібно, щоб позначити проблему, виявити недоліки і приховані причини такого становища, а потім зробити все навпаки, тобто їх вирішити.

Вище описані методи зовні злегка схожі, але кожен в свою чергу виконує своє призначення метод гірлянд та асоціацій - стимулює вироблення асоціацій, які формуються в смислові гірлянди, метод «мозкового штурму» - пошук оптимального рішення задачі.

У роботі представлено об'єднання якості даних методів, побудовування правил і послідовність використання прийомів, для розробки методики розвитку творчості молодших школярів в процесі ігрової діяльності.

Розкриття сенсу методики розглядаємо на нижче описаному завданні. «За допомогою кола, трикутника, квадрата і ліній намалюйте речі, які пов'язані за змістом. Кожну фігуру можна використовувати не більше 10 разів (на початкових етапах, можна не ставити обмеження використання фігур), при цьому фігури можуть бути будь-яких розмірів».

Спочатку треба визначити мету:

1. Навчити учнів генерувати ідеї, будувати асоціації за подібністю, якісно виконувати завдання.

2. Розвивати в учнях творчі здібності, фантазію, уяву, сміливість висловлювати свої ідеї «на людях», самостійність в прийнятті остаточного рішення.

3. Виховувати в учнів повагу один одному, слухати інших не перебиваючи, поважати чужу думку, адекватне сприйняття критики з боку.

І, звичайно ж, оцінка загальної активності учнів під час виконання роботи.

Можливий хід роботи:

1. Постановка завдання - один з найважливіших етапів роботи, від якості постановки завдання залежить подальший хід роботи і зацікавленості в якісному виконанні завдань. При постановці завдання дуже важливо переконатися, щоб усім учням було зрозуміло завдання, при необхідності завдання необхідно повторити кілька разів. Можливий варіант графічного

зображення всіх фігур на дошці або стенді, для наочної підказки учням видів дозволених фігур.

2. Висування ідей - учні висловлюють свої міркування, все варіанти записуються вчителем на дошці. Особливу увагу необхідно приділити варіантів побудови асоціацій.

Внаслідок цього етап висування ідей ділиться на дві частини:

1) «що можна зобразити, використовуючи дані фігури?»; Приклад: будинок, літак, автобус, дорога, цукерка, телефон і т.д. ;

2) робота з пошуку і генерування смислових асоціацій; Приклад: літак - небо - хмари - захід - злітна смуга - льотчик - парашут і т.д.

3. Прийняття рішення - на цьому етапі учні самостійно приймають остаточне рішення. Результатом прийнятого рішення є малюнок. На виконання малюнка в цілому відводиться до 10 хвилин, а то й 5-7 хвилин. Рішень може бути кілька, але в результаті може постраждати якість виконання роботи, а саме розробленість всіх елементів малюнка.

4. Обговорення та підведення підсумків - на цьому етапі можливий варіант повторного висунення ідей.

В результаті виконаної роботи отримано:

- велика кількість різних ідей і асоціацій, які підходять за змістом
- втілення запропонованих ідей можливо в порядку домашнього завдання.

Обов'язково треба відзначити, вже виконані, найвдаліші і розроблені роботи. За рахунок обмеження кількості використання фігур можливий так само критерій достовірності якісного виконання всіх умов завдання, що спочатку ускладнює завдання учнів при виконанні роботи і в сою чергу вказує вчителю на якість розуміння завдання і творчого підходу при його виконанні. Але все перераховане вище не головне в цьому етапі.

Основою цього етапу полягає обговорення прийнятих рішень. Обговорення проводиться теж учнями на підставі критерії:

- 1) кількість зображених асоціативних фігур на малюнку; оригінальність створених фігур;
- 2) якість виконання встановлених обмежень (якщо вони є);
- 3) розробленість (складність фігур і максимальне використання їх в малюнку).

Варіанти використання різних прийомів і методів при виконанні даного завдання повністю залежить від учителя. Варіацій дуже і дуже багато, наприклад:

- під час виконання завдання може звучати фонові музика, причому різних смислових спрямувань (весела, сумна, звуки природи і т. д.);

- можна поміняти або додати етапи виконання роботи - постановка задачі, висунування ідей графічно, обговорення і осмислення висунутих ідей, прийняття рішень

- в даному випадку у кожного буде своє оптимальне рішення, підведення підсумків і оцінка виконаних робіт за критеріями (кількість елементів малюнка, оригінальність, якість виконання умов, розробленість);

- глибша робота над смисловими асоціаціями і побудовою асоціативних гірлянд, варіювання вказівок до побудови гірлянд і т.д. ;

- спочатку робота, спрямована на одне - найсильніше рішення (але такий варіант виконання роботи актуальне при невеликій кількості учасників).

Дана система використання різних прийомів і методів групується в методику, яка при експлуатації в різних варіантах сприяє якісному розвитку рівня творчості молодших школярів. Її суть полягає в побудові асоціацій і пошуку правильних рішень, обговорення можливих рішень і самостійне прийняття рішень у вигляді графічного об'єкта (малюнка).

Позитивними рисами даної методики є участь всіх учнів одночасно, по суті, вся робота проводиться колективно, але в підсумку кожен з учнів повинен прийняти своє рішення і самостійно його зобразити.

За рахунок різноманітності використання цілої групи прийомів і методів вся діяльність реалізується у вигляді гри. Так само до достоїнств відносяться можливість навчити учнів до сприйняття позитивної критики, слухати своїх однолітків, висловлювати свої думки і головним чином все направлено на стимулювання прояву і розвитку творчих здібностей при виконанні завдання.

Застосування на практиці даної методики якісно проглядається внаслідок неодноразового використання. Базуючись на даному припущенні, апробація методики буде проведена в 2 етапи і по закінченню кожного оцінювання з урахуванням максимальної кількості асоціативних фігур - гнучкість, оригінальність створених фігур, якість виконання умов будівлі, швидкість (максимальна кількість використання елементів в малюнку).

Первинне виконання завдання з необмеженою кількістю використання кожної з фігур. Вторинне виконання завдання, але вже з обмеженою кількістю.

Обов'язковою умовою при апробації методики є розтягнутість у часі 1 і 2 етапів. Щоб дотримати цю умову, на протязі тижня було здійснено перший етап в який входило 3 заняття з різними варіантами порядку виконання завдання.

Другий етап являє собою 1 заняття, в якому ми з'єднали найбільш вдалі, на наш погляд, прийоми, ускладнивши при цьому стартове завдання.

Цілі нашої роботи:

1. Навчити учнів генерувати ідеї з різними умовами завдань, будувати асоціації за подібністю, якісно виконувати завдання.

2. Розвивати в учнях творчі здібності, фантазію, уяву, сміливість висловлювати свої ідеї «на людях», самостійність в прийнятті остаточного рішення, швидкість виконання роботи.

3. Виховувати в учнів повагу один одному, слухати інших не перебиваючи, поважати чужу думку, адекватне сприйняття критики з боку.

4. Діагностувати рівень розвитку творчих здібностей молодших школярів в результаті використання даної методики на практиці в результаті першого і другого етапів роботи з нею.

5. Простежити кореляції різних прийомів в процесі роботи.

Необхідні матеріали для всіх етапів роботи: папір в достатній кількості, олівці як прості, так і кольорові, дошка або диктофон (для роботи на вулиці), бланки запису результатів, диски з музикою, стенд для виставки виконаних робіт.

Перший етап несе в собі 3 заняття, кожне з них ускладнюється, з метою підготовки учнів до виконання завдання другого етапу. Текст завдань звучить так:

1 заняття - «За допомогою кола, трикутника, квадрата і ліній намалюйте речі, які пов'язані за змістом. Кожну фігуру можна використовувати необмежену кількість разів. Всі фігури можуть бути будь-яких розмірів».

2 заняття - «За допомогою кола, трикутника, квадрата і ліній намалюйте речі, які пов'язані за змістом. Трикутник можна використовувати не більше 10 разів, а всі інші фігури необмежену кількість разів. Всі фігури можуть бути будь-яких розмірів».

3 заняття - «За допомогою кола, трикутника, квадрата і ліній намалюйте речі, які пов'язані за змістом. Коло і трикутник можна використовувати не більше 5 раз, а всі інші фігури необмежену кількість. Всі фігури можуть бути будь-яких розмірів».

Загальний час заняття - 25-30 хвилин, час графічного виконання завдання 5-10 хвилин.

З кожним заняттям час на постановку задачі має зменшуватися, і за рахунок цього час на висунення і обговорення збільшуватися.

Якісний опис отриманих даних. Використовувана методика базується на методі «мозкового штурму» - пошук вірного рішення за допомогою висунення великої кількості ідей і методу «гірлянд і асоціацій» - генерування

асоціацій з метою розширення стереотипного уявлення про предмет. 2 етапу апробації методики пройшли вдало. В результат спостереження були зроблені висновки, що якість виконання роботи залежить від: чіткого пояснення умов виконання завдання, а так само велику роль грає атмосфера під час виконання роботи, наприклад, ті заняття, які проводилися з використанням музики в учнів великий інтерес і бажання працювати ще. Що стосується диференційованого підходу до дітей, то він реалізовувався в процесі виконання роботи, за допомогою розробки засобів індивідуалізації (приклади виконання роботи, наочно представлені фігури). Але головним на наш погляд є те, що кожному з учнів приділялася можливість самостійності при виборі і виконанні задуманого. І безперечно гідністю поетапне супровід з боку вчителя, причому сам учитель тільки контролює процес, учні самостійно висувають ідеї, спростовують ті які не підходять за завданням і підтверджують успішні.

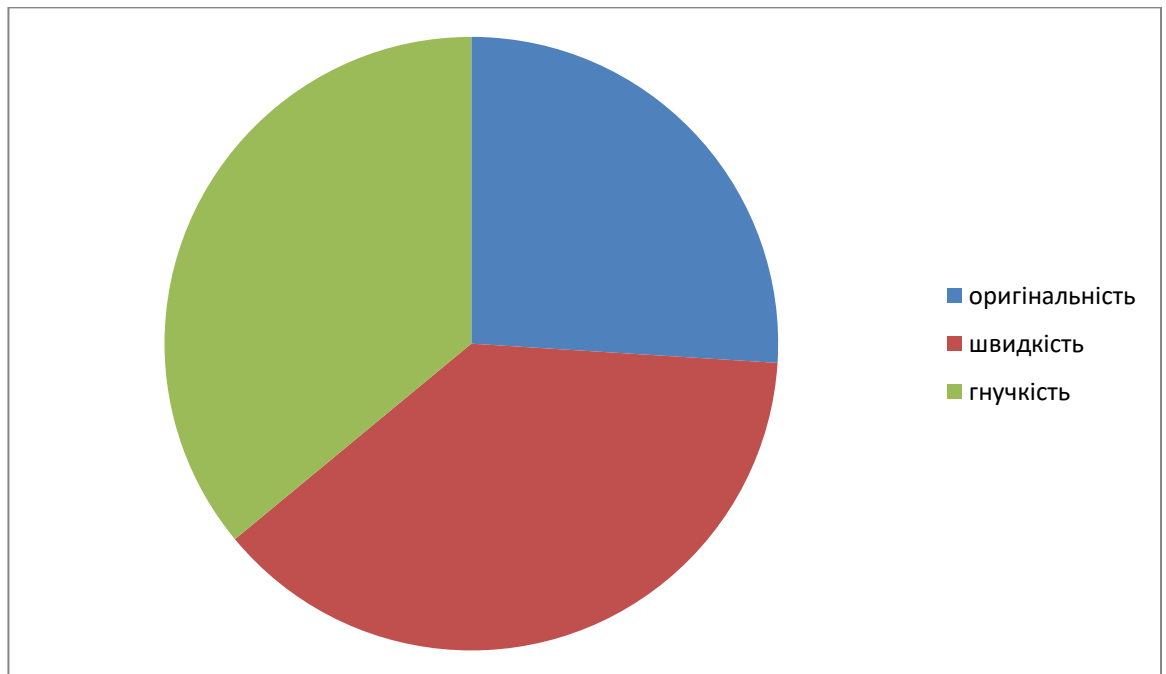

Рис. 2.1. Рівні сформованості творчих умінь у вербальних тестах за критеріями швидкість, гнучкість і оригінальність

Якісні дані ми представляємо в процентному співвідношенні: Швидкість - 38%, (розкид балів за один субтест від 3 до 19,4, середнє число суми балів за всі субтести - 65,55 бала). Гнучкість - 36%, (розкид балів за один субтест від 12 - 30, по своїй суті бали за гнучкість досить високі, але оцінка гнучкості проводилася тільки в 3 з 7 субтестів, середнє число суми балів за субтести - 62 бали). Оригінальність - 26%, (розкид балів за один субтест від 5 до 20, середнє число суми балів за всі субтести - 45).

Дані констатуючого зрізу засвідчили, що високий рівень сформованості творчих умінь в тестованій групі не виявлено, 50% становить середній рівень сформованості творчих умінь і навичок молодших школярів та 50% низький рівень сформованості творчих умінь.

Отже, подані матеріали свідчать про очевидну актуальність і потреби розвитку умінь і навичок творчих здібностей молодших школярів. І звичайно свідчить про те, що у досліджуваних дітей є потенціал до високого рівня креативності, але за умови більш широкого і часто використання ігрових технологій у роботі з ними.

А так же планомірну відпрацювання навичок швидкого і якісного виконання Рабат, різнобічного опрацювання варіантів відповіді або зображення, пошуку неординарних відповідей і рішень. Що в свою чергу призведе до того, що учні при виконанні будь-якого із завдань візьмуть за правило виконувати його побіжно, різнопланово і оригінально.

2.3. Методика розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку

За результатами дослідження творчих здібностей дітей дошкільного віку за трьома методиками були отримані наступні результати. 1) Методика Е.Л.Пороцкой і О.М.Дьяченко «Склади казку».

За результатами аналізу показників вербального уяви випробовуваних за методикою оцінки складеної дитиною казки Е.Л.Пороцкой і О.М.Дьяченко, в якій дитині пропонується намалювати і скласти казку, яка

оцінювалася за 5-бальною шкалою оцінки з урахуванням показників продуктивності, варіативності і оригінальності.

На основі аналізу рівня вербального уяви випробовуваних можна зробити висновок, що найбільше серед випробовуваних тільки 5 (10%) дітей повністю самостійно придумали казку; схематично виклавши її або використовували розгорнутий спосіб, що показує високий рівень, 24 (48%) дитини з середнім рівнем внесли значні деталі новизни в знайому казку і доповнили деталями і 21 (42%) дитина з низьким рівнем переказали знайому казку з додаванням нових деталей.

Аналіз складених казок дітьми дозволив виділити закономірності: наявність зачину, потріпність подій, наявність полярних образів. Так само присутні статеві відмінності: дівчатка частіше використовували зачин, робили акценти на певні події, в сюжетах складених казок були присутні феї, чарівники і відьми, складені казки будувалися на основі знайомих творів («Попелюшка», «Русалочка», «Білосніжка», «Красуня і Чудовисько») і переглянуто мультсеріалах; хлопчики в своїх казках рідко використовували зачин, переходячи до основних подій, але віддавали перевагу потріпності (три героя, три робота, троє друзів, три лиходія і т. д.), але найчастіше використовували героїв комп'ютерних ігор і анімаційних фільмів (трансформери, роботи), в меншій мірі герої використовували чари, найчастіше це були технічні перетворення.

2) Тест «Чорнильні плями» Г. Роршаха За результатами якісного аналізу результатів тесту «Чорнильні плями» Г. Роршаха вивчення механізмів творчої уяви - асоціації за подібністю, при виконанні якого дитині послідовно пропонується стомлений матеріал тесту Г. Роршаха- десять таблиць шаблонного розміру із зображенням симетричних слабоструктурованих «плям» на білому тлі, з яких п'ять таблиць - це плями чорного і різних відтінків сірого кольору дві таблиці - плями червоного і сірого кольору, три таблиці - багатоколірні плями.

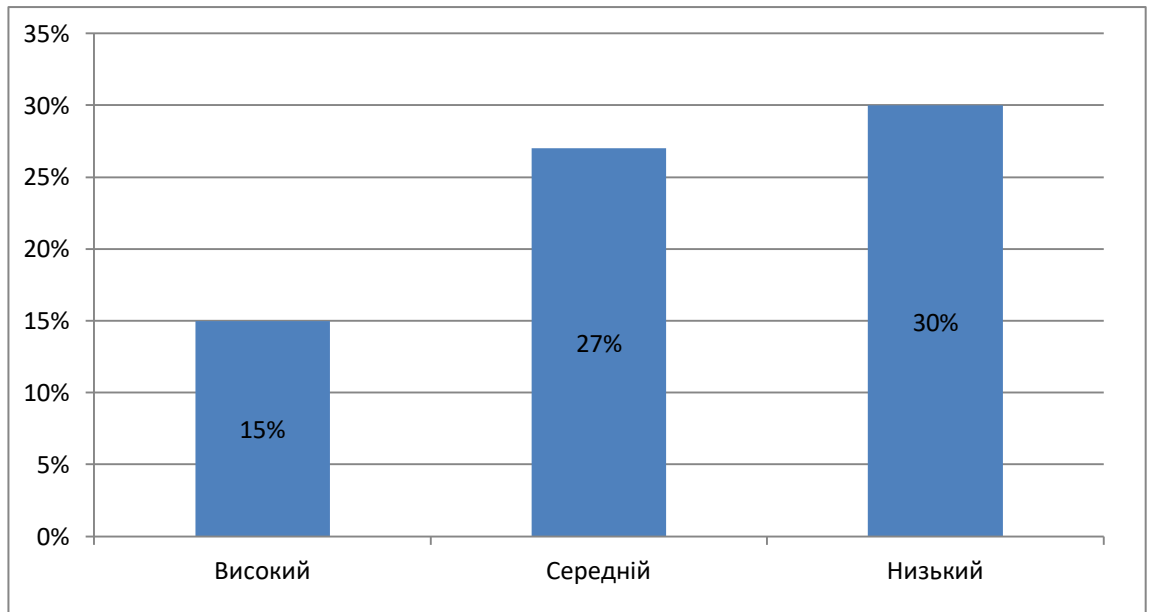

Рис. 2.2. Рівні розвитку творчої уяви по тесту «Чорнильні плями» Г. Роршаха

Спостереження за дітьми дошкільного віку при сприйнятті плям Г. Роршаха, дозволяє виділити кілька видів реакцій дітей. Перша група, найчастіше діти в процесі виконання завдання швидко дають короткі односкладові відповіді. Друга група поступово виділяє конкретний об'єкт і поступово вибудовують ланцюг подій, що відбуваються з цим об'єктом. У процесі аналізу можна виділити відмінності і за статевими ознаками: дівчатка в малюнках (плямах) частіше бачили, тварин, людей, квіти, одяг; хлопчики виділяли техніку, роботів, машини, представляли більш розширені події (воїни, битви, пригода героїв, яких вони бачили в плямах).

Сформованість творчих здібностей залежать від рівня розвитку вербального уяви, творчих здібностей, уяви, варіативності мислення, здатності до асоціювання і таких показників як: швидкість, оригінальність, гнучкість, розробленість, ступінь віддаленості ідеї від стимулу, емоційна експресія, художньо-естетичних елементів; кількості накопичених образів дітьми в процесі участі в освітній діяльності та повсякденному життю; від статевих відмінностей. При творі казок дівчинки частіше використовували зачин, робили акценти на певні події, в сюжетах складених казок були присутні феї, чарівники і відьми, складені казки будувалися на основі

знайомих творів і переглянутих мультсеріалах; хлопчики в своїх казках рідко використовували зачин, переходячи до основних подій, але віддавали перевагу потрійності (три робота, три героя, троє друзів, три лиходія і т. д.), але найчастіше використовували героїв комп'ютерних ігор і анімаційних фільмів, в меншій мірі герої використовували чари, найчастіше це були технічні перетворення; При розгляданні чорнильних плям дівчинки частіше бачили тварин, квіти, людей, одяг; хлопчики виділяли роботів, техніку, машини, представляли більш розширені події. В процесі домальовування фігур хлопчики частіше деталізують свої зображення, ніж дівчатка, які у великій частіше використовую схематичні зображення фігур або предметів.

Експериментально підтверджено припущення про підвищення рівня розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку в процесі пізнання предметного світу.

В рамках навчальних занять розглядаються нові для вихованців види роботи з пластиліном, освоюються способи роботи з інструментами і обробки матеріалів, на закріплюють заняттях розвиваються практичні вміння, розширюються уявлення і знання, на заняттях підсумкового типу дітям дається можливість самостійного вибору виду техніки роботи з пластиліном для реалізації задуму.

Обговорення творчих робіт дітьми і педагогом допомагає дитині бачити світ не тільки зі своєю власною точки зору, але і з точки зору інших людей, приймати і розуміти інтереси інших людей. Для більшої ефективності застосовуються гри, спрямовані на творчий розвиток дітей старшого дошкільного віку.

У свою чергу можна знайти творчі підходи до організації занять. До таких можна віднести:

1. Проведення заняття на емоційному і інтелектуальному підйомі, Що дає вихід творчої енергії вихованців;
2. Створення атмосфери співпраці і співтворчості;

3. Створення для кожного вихованця умов, щоб він міг проявити себе в залежності від уміння і бажання розвиватися;

4. Розумова і пошукова діяльність вихованців повинна стимулюється різними засобами і прийомами: творчі завдання, і ін .;

5. Вихователь спонукає, організовує і веде думку вихованця до самостійного пошуку і вирішення творчої проблеми;

6. Вихованці адекватно реагують на творчі і нестандартні ситуації;

7. Мова вихователя відрізняється багатством і виразністю мовних коштів;

8. Виховує ефект повинен відчуватися в освоєнні моральних норм, в бажанні продовжити спілкування і спільну творчу діяльність;

9. Матеріал заняття освоюється усіма вихованцями відповідно до індивідуально-психологічними особливостями, купуються вміння і навички, дається поштовх до самостійної творчої роботи; В результаті такої організації має з'явитися відчуття задоволення, піднесеності і бажання участі в спільній творчій діяльності [14].

Обговорення творчих робіт дітьми і педагогом допомагає дитині бачити світ не тільки зі своєю власною точки зору, але і з точки зору інших людей, приймати і розуміти інтереси інших людей.

Таким чином, всі види занять ліпленням в різних формах організації діяльності - індивідуальної, групової, спільної, колективної, позитивно впливають на всебічний розвиток дитини. вони сприяють підняття загального життєвого тону, створення бадьорого, життєрадісного настрою.

Для того, щоб зліпити предмет недостатньо тільки побачити його і дізнатися. Зображення предмета вимагає чіткого уявлення про його кольорі, формі, конструкції, яке дитина може передати в зображенні в Внаслідок попередніх цілеспрямованих спостережень.

Заняття повинні будуватися за принципом поступового ускладнення матеріалу і надання можливостей для прояву дитячої ініціативи. Кожне

заняття направлено на розвиток у дітей одного або два з критеріальних показників.

На заняттях дітям пропонувалися творчі завдання. оригінальність «Подарунки для друзів». Дітям пропонується недомальовані фігури (Слабо, що нагадують), їх завдання подумати, як ці фігури можна перетворити в подарунки для своїх друзів і домалювати їх. «Малюємо по крапках».

Дітям дається зразок, як можна поєднуючи точки, отримати малюнок. Завдання учнів спробувати намалювати що-небудь самому. Можливо дати як додаткове завдання. Якщо учень швидше за інших виконав роботу.

«Юні архітектори». Дітям пропонується набір геометричних фігур, з яких можна створити якесь зображення. Кожну фігуру можна використовувати кілька разів, міняти її розмір. Але інші фігури використовувати не можна.

«Казкова тварина». Хлопцям необхідно придумати тварина, яке реально не існує і дати йому назву. Попередньо в класі проводиться наступна робота: учні виконують різні частини тварин з паперу способом обриву, комбінують їх так, щоб вийшло неіснуюче тварина.

«На що схожі наші долоньки». Дітям пропонується обвести олівцем або фарбами власну долоньку (або кілька) і придумати, пофантазувати «Що це може бути?». Діти створюють з паперових деталей на основі обведених долоньок (ялинка, птиці на озері, птиці в польоті та ін).

- Розробленість

«Чарівний міст». Учням необхідно доповнити конструкцію і виконати її обробку так, щоб вийшов чарівний міст з геометричних фігур.

«Смішні фігури». На дошці хаотично розташовані паперові фігури, з яких частина вирізана. Завдання дітей домалювати ці фігури подумки, виконати розмітку цих фігур на своїх листах так, щоб з них вийшли правильні геометричні форми. Вирізати їх. Виконати аплікацію на вільну тему з вирізаних фігур.

«Метелики-красуні». На зразках візерунки залишилися тільки в однієї метелики. Учні повинні придумати візерунки для інших метеликів і наклеїти їх.

«Чарівники». На аркуші приклеєні дві абсолютно однакові фігури у формі квадрата, дітям необхідно за допомогою олівців або фарб перетворити їх в злого і доброго чарівників.

На третьому етапі кожен з дошкільнят може подумки відтворити образи реальних звірів або птахів (уявлення по пам'яті). щоб створити ескіз таких зображень, дитині доводиться переробляти свої уявлення пам'яті, враховуючи функціональне призначення іграшки (Уявлення уяви).

Навчання відбувається поетапно зі зростанням рівня складності - від простого до складного.

Таким чином, на розвиток показника «оригінальність» дітям пропонувалися такі завдання: придумати оригінальну назву картині; придумати обробку вироби, створити власний орнамент для килимка, створити багатобарвне зображення.

Висновки до розділу 2

У цьому розділі були описані констатууючий, формуючий і контрольний етапи. До завдань, яких входило провести діагностику рівня творчого мислення молодших школярів, розробити методику розвитку творчих здібностей в процесі ігрової діяльності і в завершенні охарактеризувати рівень творчих здібностей молодших школярів в результаті ігрової діяльності.

Що стосується констатууючого етапу, то за основу діагностики рівня творчих здібностей молодших школярів були взяті тестові батареї П. Торренса. Кожен з видів субтестів вимагав від учнів під час роботи швидкість гнучкості і оригінальності, їх ми і оцінювали. За рахунок своєї різноплановості субтести дозволили з усіх боків і всіма засобами проявити учням свій рівень швидкості, гнучкості та оригінальності.

При підведенні підсумків, нами було відмічено, що рівень швидкості вище всіх інших показників. Що в свою чергу вказувало на те, що учні досить побіжно і продуктивно виконували завдання. А так же високий рівень швидкості відображає здатність до породження великої кількості ідей, виражених у словесній формулюванні або у вигляді малюнків.

У нашій роботі ми стикалися як з великою кількістю спонтанних відповідей, які давали учням велику кількість балів за показником швидкості, але низьким показником гнучкості, так і з невеликою кількістю відповідей, але якісно виконаних. Що стосується показників гнучкості, а якщо точніше, то до здібностей висунення різноманітних ідей і швидкого перемикавання від однієї стратегії до іншої.

У наших учнів середні показники гнучкості, дані показники відображають, що мислення тестованих учнів не є ригідні, має середню інформативністю і досить високою мотивацією.

До того ж середні показники вказують на стабільність при роботі, оскільки надзвичайно висока гнучкість може відображати метання випробуваного від одного аспекту до іншого і нездатність дотримуватися

єдиної лінії в мисленні. І звичайно було відзначено, що інтерпретація цього показника однакова в вербальних і невербальних тестах, однак його значення не збігалися.

Гнучкість у поглядах і діях з образами не пов'язана з легкістю зміни аспектів у словесній сфері. А ось дані по показнику оригінальності займають у нас 3 місце, це всього 26%, оригінальність на відміну від гнучкості оцінювалася в усіх субтестах, гл як було нами помічено, учні прагнули виконувати поставлені завдання найбільш простими способами, що в свою чергу зменшувало кількість балів, за даним показник.

Закінчивши роботу з констатує етапом, ми перейшли формує, який мав на увазі розробку методики розвитку творчих здібностей молодших школярів в процесі ігрової діяльності. Вся робота велася на підставі гіпотези, яка несла в собі такі пункти, як організація ігрової діяльності з урахуванням диференційованого підходу до дітей, створення комфортної психологічної атмосфери прийняття, забезпечення самостійності і свободи вибору в грі, супровід ігрової діяльності з боку вчителя.

З метою виконання поставлених завдань, нами були розглянуті такі методи активізації творчих здібностей як «метод мозкового штурму» і метод гірлянд та асоціацій. У своїй роботі ми використовували деякі прийоми даних методів. За своєю суттю запропонована нами методика об'єднує в собі стратегію мозкового штурму - пошуку правильного рішення і стратегію методу асоціацій - розширення суті самого рішення.

Вся робота була розділена на два етапи, розтягнутих у часі. У перший етап входило 3 заняття з різними варіантами порядку виконання завдання. Другий етап являє собою 1 заняття, в якому ми з'єднали найбільш вдалі, на наш погляд, прийоми, ускладнивши при цьому стартове завдання.

Вся наша робота була спрямована на розвиток умінь генерувати велику кількість якісних ідей, розвиток творчих здібностей, фантазію, уяву, сміливість висловлювати свої ідеї «на людях», самостійність при прийнятті остаточного рішення. А так же виховання в учнях повагу один одному,

вміння слухати інших не перебиваючи, поважати чужу думку, адекватне сприйняття критики з боку.

На контрольному етапі експериментальної роботи нами була проведена повторна діагностика по субтестам П. Торренса форми «У». Дана діагностика допомогла нам визначити рівень творчих здібностей молодших школярів в результаті ігрової діяльності.

Внаслідок цього кількість і якість, що називається, йдуть нога в ногу. У якісному і кількісному сенсі показники швидкості, гнучкості та оригінальності виростили. Виходячи з зробленого, ми помітили, що чим більше проблемних методів використовувати в роботі, тим більше інтересу і мотивації виникає у дітей, що в свою чергу тягне само собою зростання рівня творчого мислення учнів.

Сформованість творчих здібностей залежать від рівня розвитку вербального уяви, творчих здібностей, уяви, варіативності мислення, здатності до асоціювання і таких показників як: швидкість, оригінальність, гнучкість, розробленість, ступінь віддаленості ідеї від стимулу, емоційна експресія, художньо-естетичних елементів; кількості накопичених образів дітьми в процесі участі в освітній діяльності та повсякденному життю; від статевих відмінностей.

При творі казок дівчинки частіше використовували зачин, робили акценти на певні події, в сюжетах складених казок були присутні феї, чарівники і відьми, складені казки будувалися на основі знайомих творів і переглянутих мультсеріалах; хлопчики в своїх казках рідко використовували зачин, переходячи до основних подій, але віддавали перевагу потрійності (три робота, три героя, троє друзів, три лиходія і т. д.), але найчастіше використовували героїв комп'ютерних ігор і анімаційних фільмів, в меншій мірі герої використовували чари, найчастіше це були технічні перетворення.

При розгляданні чорнильних плям дівчинки частіше бачили тварин, квіти, людей, одяг; хлопчики виділяли роботів, техніку, машини, представляли більш розширені події.

РОЗДІЛ 3

ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ З ДОШКІЛЬНИКАМИ ТА МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ

3.1. Організація роботи щодо розвитку творчих здібностей дошкільників

У сучасному світі однією з головних цінностей є формування творчого, вільно мислячого, що володіє високою культурою людини. І цей розвиток повинен починатися вже в перші дні життя дитини. Для того щоб у дітей сформувалася цілісна картина світу, необхідно цю картину створювати поступово, починаючи з дитячого садка.

«Уяви себе ...».

У нашій уяві ми можемо бути ким завгодно: казковими героями, машинами, рослинами, тваринами, предметами побуту та одягом. Скажіть приблизно наступний текст: «Уяви собі, що в руках у тебе чарівна паличка. У кого б ти хотів перетворитися? » Нехай дитина зобразить того, ким він став, а ви вгадайте задуманий образ. "Квітка - семибарвиця". Запитайте у дитини: «Пам'ятаєш, у дівчинки Жені з казки «Квітка- семибарвиця» була чарівна квітка із сімома пелюстками? Уяви, що в твої руки дивним чином потрапила ця чарівна квітка «Які бажання ти загадаєш?». Нехай дитина доведе свої бажання. Розвиток цієї теми допоможе вам дізнатися про «цінності» і «пріоритетах» дитини, а також про свободу бажати, про намір отримувати щось від життя.

"Улюблена тварина".

У стародавні часи у багатьох народів, та й у кожної людини окремо було своє тотемна тварина. Ця тварина сили, до нього зверталися за допомогою у важких життєвих ситуаціях. Можливо, улюблена тварина вашої дитини і є його тотемом: він весь час його малює, цікавиться його життям, хоче завести вдома (нічого, що це жираф або кінь). Запропонуйте дитині побути в образі різних тварин. За допомогою міміки і жестів він повинен

показати: як ходить, спить в барлозі і смочче лапу ведмідь; як скаче і гризе капусту заєць; як в норі ховається миша; як фиркає і згортається клубочком колючий їжак. Ця гра допоможе дитині дізнатися багато нового і цікавого зі світу тварин. Перед початком гри загляньте в енциклопедію для тварин, вам легше буде знаходити «штрихи до портрета» того чи іншого тварини.

"Наскельний живопис".

Ви вже давно пройшли той етап, коли ваш малюк розмальовував новенькі шпалери в будинку. Однак бажання залишити після себе слід у нього ще залишилося. Виділіть в будинку куточок для «наскального живопису». Тут можна влаштувати широке поле для діяльності: залишити послання батькам (якщо дитина вміє вже писати), загадати загадку і отримати відгадку, зробити книгу скарг і пропозицій, намалювати свій настрій.

"Розсміши мене".

У цю гру можна грати всією сім'єю. Вибирається один оповідач, всі інші - слухачі. Розповідати можна анекдоти, смішні історії і всяку нісенітницю, щоб розсмішити слухачів. Хто засміявся, той стає оповідачем.

«Сліпий митець».

Вам знадобиться аркуш ватману і олівці. «Митцю» зав'язують очі, і він під диктовку повинен намалювати малюнок, який ви загадали. Ви говорите, як вести олівець: вгору, вниз, намалюй кружечок, дві точки і т. Д. Дитина малює і намагається відгадати, яке зображення вийде. Вибирайте прості малюнки: будинок, людина, дерево.

«Гусениця з каміння»

Для здійснення цього творчого задуму вам знадобляться фарби, пензлики, гладкі морські камінці. Складіть камінці в один ряд, найбільший буде головою, найменший - хвостом. Розмалуйте гусеницю. З каміння можна скласти фігурку людини, тварини, квітки, будиночку. Пофантазуйте разом!

"Космічна подорож"

Виріжте з паперу кілька кіл різного розміру, розкладіть їх в довільному порядку. Запропонуйте дитині уявити, що кола - це планети, на кожній з яких є свої мешканці. Попросіть малюка придумати назви планет, заселити їх різними істотами. М'яко направляйте уяву дитини, наприклад, висловіть припущення про те, що на одній планеті повинні жити тільки добрі створення, на іншій - злі, на третій - сумні і т. П. Нехай малюк проявить фантазію і намалює жителів кожної планети. Вирізані з паперу, вони можуть «літати» один до одного в гості, потрапляти в різні пригоди, завойовувати чужі планети.

«Безлюдний острів»

Запропонуйте дитині пограти в мандрівників, які потрапили на безлюдний острів. Ролі головних героїв можуть виконувати улюблені іграшки. Висадіть героїв на острів і починайте планувати: що потрібно мандрівникам для того, щоб побудувати будинок, налагодити свій побут. Розглядайте найнезвичайніші версії, наприклад: будинок або курінь можна побудувати з пальмового листа або видовбати в стовбурі товстого дерева за допомогою загостреного каменя. З довгих водоростей можна сплести килимок, який буде служити постіллю, і т. П. Обговоріть, кого можуть зустріти мандрівники, які небезпеки їм загрожують.

«Склади загадку»

Навчіть дитину придумувати загадки. Формулювання загадки може бути проста (Що взимку і влітку одним кольором?) Або характеризувати предмет з кількох сторін (Горить, а не вогонь, груша, а не їстівна).

«Чарівні перетворення»

Гра розвиває уяву і образну пам'ять, образне рух (здатність зображати тварин, якісь предмети) Завдання - жестами, мімікою, звуками зобразити тварину або який-небудь предмет. Інші гравці повинні вгадати, що було показано, і розповісти, як вони здогадалися.

«Для чого я хороший?»

Гра розвиває уяву, фантазію, творче мислення. Виберіть який-небудь предмет. Завдання - придумати і назвати всі можливі випадки використання цього предмета.

«Хмари»

Хмари дають воістину простір для фантазії. На що вони схожі? Вони бувають схожі на все! А ще вони рухаються по небу, наздоганяючи один одного і постійно змінюючи свою форму.

«Саморобні подарунки»

Можна зробити листівку (з аплікацією) бабусі, картину з різної крупи, намиста, рамку для фотографій, навіть об'ємний сад з паперовими метеликами і квітами.

«Пакування подарунків»

Покажіть дитині, як можна красиво упакувати подарунок - в спеціальний папір, або коробку, або святковий пакет. Якщо вдома немає відповідних матеріалів, сходите з ним до відділу, який займається упакуванням подарунків, і підберіть що-небудь.

«Казка за ролями або ляльковий театр»

Така забава припаде до душі будь-якій дитині. Театр або гри за ролями - один з кращих способів розвитку творчих здібностей. Найцінніше в цих іграх - можливість прямого і вільного самовираження. Виберіть добре знайому казку або розповідь, розподіліть ролі (грайте всією сім'єю або компанією) і отримуйте задоволення. Зовсім не обов'язково стандартний розвиток сюжету - може бути, ваша дитина придумає інший кінець історії.

«Казки»

Сприяють розвитку мовлення, уяви, пам'яті. Складайте казки разом з дитиною. Історії про улюбленому звірку, про предметах меблів. Запам'ятовуйте або записуйте ці історії.

«Паперові фігурки»

Необхідний інвентар: білий та кольоровий папір, нитки, клей. Візьміть папір, скомкають листи і обмотайте їх нитками - ось і готові м'ячики для гри.

М'ячики можна з'єднати між собою (зшити, склеїти або зв'язати) і отримати химерні об'ємні іграшки. Приклейте гудзики або намистини в якості очей, носа і рота, зробіть петельки, і можна прикрашати ялинку.

«Кольоровий килимок»

Необхідний інвентар: кольоровий папір, ножиці, клей. Наріжте з кольорового паперу смужки. Покажіть дитині, як з них можна плести килимки. Використовуйте основу, щоб закріпити краю смужок або акуратно склейте їх між собою. Смужки можна робити різної ширини, тоді візерунок буде ще цікавіше.

"Новорічні прикраси"

Необхідний інвентар: фольга, кольоровий папір, ножиці, клей. Наріжте з кольорового паперу смужки, склейте з них новорічні гірлянди. Ще можна зробити об'ємні кулі і ліхтарики. Коли дитина буде впевнено користуватися ножицями, навчіть його вирізати сніжинки з фольги. Із залишків паперу можна зробити різні аплікації, в тому числі і об'ємні.

«Вироби з природних матеріалів»

Необхідний інвентар: листя, жолуді, шкаралупа від волоських горіхів, пробки, шишки. Змайструєте з підручних природних матеріалів кумедні фігурки, тварин, картини.

"Що буде якщо?.."

Гра гарна тим, що її можна проводити в будь-якому місці: удома, на прогулянці, в транспорті. Ця гра-роздум на найрізноманітніші теми. Приймаються всі варіанти відповідей. Намагайтеся розгорнути тему до межі, задаючи дитині навідні запитання. Приклади завдань:

Що буде якщо...

- ... людина перестане їсти?
- ... не вимкнути чайник?
- ... залишити холодильник відкритим?
- ... носити тісне взуття? ...
- не чистити зуби? ...

- забити м'яч у вікно? ...
- з'їсти десять порцій морозива відразу?
- ... дражнити сусідського собаку?
- ... ходити задом? ...
- не спати? ...
- посадити квіти в піску? ...
- сісти на їжачка? ...
- людина навчиться літати?

"Нова людина"

Запропонуйте дитині намалювати землянина, який в деякому сенсі схожий на інопланетянина. Як би міг виглядати людина ще, крім того, яким він є? Нехай дитина «перекроїть» тіло людини по-новому. Це творче завдання добре відображає ставлення дитини до власного тіла. І його малюнок буде своєрідним посланням для психологів. Те, що дитина укрупнює, випинає в тілі, має для нього важливе значення. Те, що він «забуває» намалювати, йде в область підсвідомого у вигляді страхів і негативних переживань.

«Неслухняний олівець»

Дайте дитині олівець і папір, запропонуйте йому намалювати закарлючки. Нехай він представить, що в його руки потрапив неслухняний олівець, який малює, що йому заманеться. Намалюйте близько 10- 15 таких малюнків, потім розгляньте їх з різних сторін. Що вийшло? На що вони схожі? Які образи раптом проявилися? Щоб вправа не виглядало, як завдання, малюйте карлочки разом (кожен на своєму аркуші).

Величезне значення в розвитку творчих здібностей має гра, яка є основним видом діяльності дошкільнят. Саме в грі дитина робить перші кроки творчої діяльності. Дорослі повинні не просто спостерігати за дитячою грою, а управляти її розвитком, збагачувати її включати в гру творчі елементи.

На ранньому етапі гри дітей носять предметний характер, тобто це дію з різними предметами. На цьому етапі дуже важливо навчити дитину різними способами обігравати один і той же предмет. Гра - явище багатогранне, її можна розглядати як особливу форму існування всіх без винятку сторін життєдіяльності колективу. Так само багато відтінків з'являється з грою в педагогічному керівництві виховним процесом.

Через ігрові дії діти прагнуть задовольнити активний інтерес до навколишнього життя і створюють при цьому свої комбінації різних життєвих ситуацій, де як би перевтілюються у дорослих, в героїв художніх творів, в тварин. Створюючи таким чином ігрове життя, діти вірять в її правду, щиро радіють, засмучуються, переживають.

Дошкільна дитинство - короткий, але важливий період становлення особистості. У ці роки дитина набуває початкові знання про навколишнє життя, у нього починає формуватися певне відношення до людей, до праці, виробляються навички і звички правильної поведінки, складається характер.

Дитині дошкільного віку властива потреба в образному осмисленні сприймаються подій, фактів, явищ. Граючи, він не просто обмежується відображенням баченого, а втілює свої прагнення, відносини, мрії і робить це з натхненням. Особливе місце займають ігри, які створюються самими дітьми, - їх, називають творчими або сюжетно-рольовими. Ігри на розвиток творчих здібностей цікаві дітям в будь-якому віці.

Вони розвивають фантазію, уяву дитини, вчать його здатності створювати красу своїми руками, що обов'язково стане в нагоді в майбутньому. Це важливий компонент естетичного розвитку дітей, яке не можна залишати без належної уваги. Що використовують для розвитку творчості. Найчастіше, коли говорять про творчий розвиток дитини, то, перш за все під цим розуміють його художні здібності за висловом власних думок.

В іграх на розвиток творчих здібностей у дітей часто використовуються такі інструменти та матеріали, як фарби, олівці, пластилін, кольоровий папір та картон, клей і ножиці. Але творче виховання - більш

широке поняття, воно включає і розвиток акторського таланту, і ступінь володіння словесним мистецтвом, і образне нестандартне мислення, і винахідництво. Важливо розвивати все це в дитині в сукупності, так як це робить його особистість багатше і яскравіше.

Творча гра вчить дітей обмірковувати, як здійснити той чи інший задум. У творчій грі, як ні в якій іншій діяльності, розвиваються цінні для майбутнього школяра якості: активність, самостійність, самоорганізація.

Творча колективна гра є школою виховання почуттів дошкільнят. Моральні якості, сформовані в грі, впливають на поведінку дитини в житті, в той же час навички, сформовані в процесі повсякденного спілкування дітей один з одним і з дорослими, отримують подальший розвиток у грі.

Потрібен великий талант вихователя, щоб допомогти дітям організувати гру, яка спонукала б до гарних вчинків, викликала б найкращі почуття. Для того щоб гра дійсно захопила дітей та особисто торкнулася кожного з них, дорослий повинен стати її безпосереднім учасником. Своїми діями, емоційним спілкуванням з дітьми дорослий залучає їх до спільної діяльності, робить її важливою і значущою для них.

Поєднання дорослим двох різних ролей - учасника і організатора - важлива відмінна риса розвиваючої гри.

Дитячі творчі ігри - явище різноманітне. Їх зміст ускладнюється і розвивається в тому випадку, якщо вони захоплюють дітей. За допомогою творчої гри можна досягти великих успіхів у виховно-освітньої роботі з дітьми. Творча гра вчить дітей обмірковувати, як здійснити той чи інший задум. У творчій грі, як ні в якій іншій діяльності, розвиваються цінні для дітей якості: активність, самостійність. Будь-які ігри тільки тоді дають результати, коли діти грають із задоволенням. Так само і творчість - це завжди інтерес, захоплення і навіть пристрась.

Творча колективна гра є школою виховання почуттів дошкільнят. Моральні якості, сформовані в грі, впливають на поведінку дитини в житті, в той же час навички, сформовані в процесі повсякденного спілкування дітей

один з одним і з дорослими, отримують подальший розвиток у грі. Потрібен великий талант вихователя, щоб допомогти дітям організувати гру, яка спонукала б до гарних вчинків, викликала б найкращі почуття. Для того щоб гра дійсно захопила дітей та особисто торкнулася кожного з них, дорослий повинен стати її безпосереднім учасником. Своїми діями, емоційним спілкуванням з дітьми дорослий залучає їх до спільної діяльності, робить її важливою і значущою для них. Поєднання дорослим двох різних ролей - учасника і організатора - важлива відмінна риса розвиваючої гри.

У сучасному світі існує безліч різноманітної музики: є висока музика, є примітивна. А є музика високо духовна і одночасно дуже проста. Це найдавніша, первинна музична стихія, елементарна за своєю природою. Вона зрозуміла дітям і вона - запорука його майбутнього музичного розвитку. Навіть зовсім маленькі діти здатні імпровізувати свою музику. Ігри звуками - це нічим не обмежений політ фантазії, свобода самовираження, радість від того, що можеш бути таким, як хочеш, що тебе все приймають і не оцінюють за принципом «погано або добре» ти що-небудь зробив. Імпровізація є акт самовираження. Будь-яке спонтанне самовиявлення людини в звуці і буде імпровізацією. Музична імпровізація починається з внутрішнього відчуття людиною самої можливості сказати звуками: це - Я. Суть підходу до дитячої імпровізації висловлюють слова: «Заграй, як ти хочеш».

Класичне Орф-заняття - це рух і музикування на Орф-інструментах. Ці заняття продовжують вальдорфської традицію.

Орф-суспільства є в десятках країн світу. Деякі з них налічують кілька тисяч членів (США). У багатьох країнах регулярно проходять конференції, семінари та багаторівневі курси. Ті, хто хочуть отримати повне Орф-освіту, закінчують спецкурс в Орф-Інституті в Австрії.

Хто такий Орф? Карл Орф - німецький композитор і педагог. Він найбільш відомий по сценічній кантаті «Carmina Burana» (1937).

Що таке Орф-підхід? Це система виховання і навчання через мистецтво і творчість, заснована на зв'язку музики, руху і мови. Вона не

передбачає тільки одну обмежену мета або фіксований набір кроків для її досягнення.

Які завдання Орф-уроків? Навчитися грати і співати, краще усвідомлювати своє тіло (краще їм управляти), зрозуміти певні закономірності музики, тренуватися в концентрації уваги, покращувати пам'ять, орієнтуватися в просторі і часі, вчитися абстрактно мислити і пізнавати різні емоції, спілкуватися з іншими дітьми. При цьому мама знайомиться з масою нових ідей і інструментів для гри з дитиною.

З чого складається урок? рух і танець (традиційний і художній ритм (як казав Орф, «на початку був барабан»)) ритм (Орф-підхід переводить нашу увагу зі змісту слів на музикальність і барвистість їх звучання. На уроці використовуються три варіанти мовного тексту: на рідній мові, на мовах інших культур, на вигаданому мовою) театр (для того, щоб об'єднати всі перераховане раніше воедино).

Рис. 3.1. Музичне заняття з Орф-педагогіки

Кожна дитина повинна сама «добути» для себе музику, не замислюючись, як це виглядає з боку, тобто отримувати задоволення. Всі великі, середні і маленькі музиканти починали, продовжували і закінчували свій шлях, музицирую.

І немає іншого способу, крім практики, по справжньому долучитися до музики. Досвід музикування часто стає вирішальним фактором у

«полонення» людини музикою. Таким чином, розвиток творчого потенціалу дітей дошкільного віку є фактором розвитку обдарованості.

3.2. Організація роботи щодо розвитку творчих здібностей молодших школярів

У молодшому шкільному віці в перші відбувається поділ гри і праці, тобто діяльності, здійснюваної заради задоволення, яке отримує дитина в процесі самої діяльності і діяльності, спрямованої на досягнення об'єктивно значимого і соціально оцінюваного результату.

Це розмежування гри і праці в тому числі і навчальної праці, є важливою особливістю шкільного віку. Значення уяви в молодшому шкільному віці є вищою і необхідною здатністю людини. Разом з тим, саме ця здатність потребує особливої турботи в плані розвитку.

А розвивається особливо інтенсивно у віці від 5 до 15 років. І якщо цей період уяви спеціально не розвивати, в подальшому настає швидке зниження активності цієї функції.

Разом зі зменшенням здатності людини фантазувати збіднюється особистість, знижуються можливості творчого мислення, гасне інтерес до мистецтва, науки і так далі.

Молодші школярі велику частину своєї активної діяльності здійснюють за допомогою уяви. Їх гри - плід буйної роботи фантазії, вони із захопленням займаються творчою діяльністю. Психологічною основою останньої також є творча уява.

Коли в процесі навчання діти стикаються з необхідністю усвідомити абстрактний матеріал і їм потрібні аналогії, опори при загальному недоліку життєвого досвіду, на допомогу дитині теж приходять уява. Таким чином, значення функції уяви в психічному розвитку велике.

Однак, фантазія, як і будь-яка форма психічного відображення, повинна мати позитивний напрямок розвитку. Вона повинна сприяти

кращому зі знання навколишнього світу саморозкриття і самовдосконалення особистості, а не переростати в пасивну мрійливість, заміну реальному житті мріями.

Для виконання цього завдання необхідно допомагати дитині використовувати свої можливості уяви у напрямі прогресивного саморозвитку, для активізації пізнавальної діяльності школярів, зокрема розвитку теоретичного, абстрактного мислення, увагу, мови і в цілому творчості.

Діти молодшого шкільного віку дуже люблять займатися художньою творчістю. Воно дозволяє дитині в найбільш повній вільній формі розкрити свою особистість. Вся художня діяльність будується на активному уяві, творчому мисленні. Ці функції забезпечують дитині новий, незвичний погляд на світ.

Дитина молодшого шкільного віку в умови виховання і навчання починає займати нове місце в системі доступних йому суспільних відносин. Це пов'язано перш за все з надходженням його в школу, яка накладає на дитину певні суспільні обов'язки, що вимагають до неї свідомого і відповідального ставлення, і з новим положенням його в родині, де він також отримує нові обов'язки.

У молодшому шкільному віці дитина вперше стає як в школі, так і в сім'ї, членом справжнього трудового колективу, що є основною умовою формування його особистості. Наслідком цього нового положення дитини в сім'ї і в школі є зміна характеру діяльності дитини.

Життя в організованому школою і вчителем колективі призводить до розвитку у дитини складних, соціальних почуттів і до практичного оволодіння найважливішими формами і правилами суспільної поведінки. Перехід до систематичного засвоєнню знань в школі є фундаментальним фактом, що формує особистість молодшого школяра і поступово перебудовують його пізнавальні процеси.

Діапазон творчих завдань, що вирішуються на початковому ступені навчання, надзвичайно широкий за складністю - від знаходження несправності в моторі або рішення головоломки, до винаходу нової машини або наукового відкриття, але суть їх одна: при їх вирішенні відбувається досвід творчості, знаходиться новий шлях або створюється щось нове.

Ось тут-то і потрібні особливі якості розуму, такі, як спостережливість, вміння співставляти і аналізувати, комбінувати, знаходити зв'язки і залежності, закономірності і т.д. все те, що в сукупності і складає творчі здібності.

Дотримуючись позиції вчених, які вважають, що найбільш адекватною формою розвитку творчих (креативних) здібностей є навчання творчої діяльності молодших школярів. Для такого навчання на першому етапі нашої експериментальної роботи ми обрали урок.

Урок - залишається основною формою навчання і виховання учня початкових класів.

Саме в рамках навчальної діяльності молодшого школяра в першу чергу вирішуються завдання розвитку його уяви і мислення, фантазії, здатності до аналізу і синтезу (вичленовуванню структури об'єкта, виявлення взаємозв'язків, усвідомлення принципів організації, створення нового).

На уроках трудового навчання проводиться велика робота з розвитку творчого мислення та уяви у дітей молодшого шкільного віку.

Таким чином, організація творчої діяльності молодших школярів з урахуванням обраної стратегії передбачає внесення наступних змін у навчальний процес:

- залучення учнів до систематичної спільної творчої діяльності на основі особистісно діяльнісної взаємодії, орієнтовану на пізнання, створення, перетворення, використання в новій якості об'єктів матеріальної і духовної культури, обов'язковим результатом якої має бути отримання творчого продукту;

- системне використання методів творчості, що забезпечують просування учнів у розвитку креативних здібностей шляхом накопичення досвіду творчої діяльності при виконанні поступово ускладнюються творчих завдань в рамках додаткової навчальної програми;

- проміжне і підсумкове діагностування креативних здібностей молодших школярів.

На основі аналізу літератури (Г.С. Альтшуллер, В.А. Бухвалов, А.А. Гін, М.А. Данилов, А.М. Матюшкін та ін.) Можна виділити наступні вимоги до творчих завдань:

- відкритість (зміст проблемної ситуації або протиріччя);
- відповідність умови обраним методам творчості;
- можливість різних способів рішення;
- облік актуального рівня розвитку;
- врахування вікових особливостей учнів.

З погляду на ці вимоги, можна скласти систему творчих завдань, під якою розуміється впорядкована множина взаємопов'язаних творчих завдань, сконструйованих на основі ієрархічно вибудуваних методів творчості, орієнтовану на пізнання, створення, перетворення і використання в новій якості об'єктів, ситуацій, явищ і спрямованих на розвиток творчих здібностей молодших школярів в навчальному процесі. Система творчих завдань включає цільовий, змістовний, діяльнісний і результативний компоненти.

Творчий урок - це багатогранний кристал, в якому відбивається вся система навчання вчителя.

У план уроку входять структурні елементи навчальної програми: сенс, цілі, завдання, фундаментальні освітні об'єкти і проблеми, види діяльності учнів, передбачувані результати, форми рефлексії й оцінки результатів.

Розглянемо етапи і особливості складання плану уроку, орієнтованого на творчу діяльність учнів:

1. Планування серії занять по одній темі або по типу завдань. Вчитель продумує відразу кілька уроків, здійснює їх приблизну розбивку по цілям,

тем, домінуючим видам діяльності, передбачуваним результатам. Формулюються головні освітні результати учнів, які виділені в загальній програмі занять по предмету і реальні для досягнення.

2. Актуалізація творчого потенціалу учнів у свідомості вчителя. Пригадування особливостей учнів того класу, в якому буде проводитися урок.

3. Знайомство з підручниками, посібниками, книгами та іншими матеріалами по темі уроку. Вироблення власного ставлення до проблематики теми.

4. Розробка одного або декількох варіантів структури уроку.

5. Визначення головного сенсу уроку, співвіднесення його з головними цілями по предмету. Сенс творчого уроку в створенні учнями індивідуальних освітніх продуктів у досліджуваній області.

6. Співвіднесення творчих освітніх результатів учнів зі стандартними. Відбір такого пропонованого дітям матеріалу, яке забезпечить «народження» ними свого змісту. До можливих творчим продуктам учнів заздалегідь підбираються культурно-історичні аналоги.

7. Написання конспекту уроку.

Для розвитку творчого мислення та творчої уяви учнів початкових класів вчителю необхідно пропонувати такі завдання:

1. класифікувати об'єкти, ситуації, явища за різними підставами;
2. встановлювати причинно-наслідкові зв'язки;
3. бачити взаємозв'язки та виявляти нові зв'язки між системами;
4. розглядати систему в розвитку;
5. робити припущення прогностного характеру;
6. виділяти протилежні ознаки об'єкта;
7. виявляти і формувати протиріччя;
8. розділяти суперечливі властивості об'єктів в просторі і в часі;
9. представляти просторові об'єкти.

Важливість творчого розвитку молодшого школяра, його здібностей при вирішенні будь-якої навчальної задачі проявляти ініціативу, вигадку, самостійність для всіх є зараз очевидним.

Співвідносячи процес творчості і навчання треба вести розмову про створення таких умов, які сприяли б виникненню і розвитку у всіх учнів якостей і схильностей, зазвичай виділяються як характерні риси креативної та творчої особистості. Ефективність роботи школи визначається тим, якою мірою навчально-виховний процес забезпечує розвиток творчих здібностей учнів, готує їх до життя в суспільстві.

Слід зазначити, що створення сприятливих умов недостатньо для виховання і навчання дитини з високорозвиненими творчими здібностями. Необхідна цілеспрямована робота з розвитку творчого потенціалу дітей.

Одним з важливих засобів розвитку творчих здібностей учнів слід вважати вдосконалення діяльності педагогів:

- нормативно-правове регулювання практичної діяльності педагогів;
- вдосконалення методики розвитку творчих здібностей;
- взаємодія і координація педагогічного колективу з психологічною службою школи.

Таким чином, проведення подібних заходів сприяє підвищенню рівня професіоналізму і кваліфікації педагогів, узагальнення та поширення досвіду вчителів школи з розвитку творчих здібностей, створення умов успішного застосування сучасних педагогічних технологій.

Універсальні творчі здібності - це індивідуальні особливості, якості людини, які визначають успішність виконання їх творчої діяльності різного роду. Успішний розвиток творчих здібностей можливе лише при створенні певних умов, що сприяють їх формуванню.

Такими умовами є:

1. Ранній фізичний та інтелектуальний розвиток дітей.
2. Створення обстановки, що визначає розвиток дитини.

3. Самостійне рішення дитиною завдань, що вимагають максимальної напруги, коли дитина добирається до «стелі» своїх можливостей.

4. Надання дитині свободу у виборі діяльності, чергуванні справ, тривалості занять однією справою і т.д.

5. Розумна доброзичлива допомогу дорослих.

6. Комфортна психологічна обстановка, заохочення дорослими прагнення дитини до творчості.

3.3. Практичні рекомендації психологу в роботі з дітьми молодшого шкільного віку та дошкільників

Пропонується програма для дітей методами арт-терапії 5-7 років.

Структура програми:

Програма складається з 7 практичних занять, тривалістю 20-30 хвилин.

Група складається з 4-5 дітей.

Необхідні матеріали:

Заняття 1: м'яка іграшка, олівці, лист паперу А4.

Заняття 2: м'яка іграшка- сердце, олівці, лист паперу А4.

Заняття 3 м'яка іграшка- м'яч, орбіс, повітряна кількка, лійка, маркери.

Заняття 4 папір, фломастери, кольорові олівці.

Заняття 5 фрактали, фломастери

Заняття 6 лист паперу А4

Заняття 7 м'яч- стрибунець, листы паперу, фломастери, фарба, кольоровы олівці.

Заняття 1. Знайомство з групою і психологом

Вправа 1 . Привітання (5 хв)

Мета: встановити емоційний контакт з дитиною, познайомитися з групою.

Привітати один одного, передаючи по колу це веселе, м'яке позитивне сердечко. Кожен учасник посміхнеться своєму сусідові, назве його за ім'ям

та скаже йому: «Я дуже радий (а) бачити тебе!». І так до тих пір, поки кожен з вас не привітає один одного.

Вправа 2. «Робота з піском».

Мета - ознайомлення з піском, настрої на роботу в пісочниці, створення довірчої обстановки.

«Поклади руки на рівну поверхню піску, залиш відбитки рук спочатку внутрішньої, потім зовнішнім боком кисті. Занур пальчики в пісок. Візьми в долоні пісок і пересипайте його з однієї руки в іншу, поспостерігайте за рухом піщинок. розрівняйте пісок на аркуші ». Дитина виконує завдання фахівця. можливі питання: - Що ти відчував при «спілкуванні» з піском? Приємно тобі було?

У кожного є іграшки на столах, пропонується використовувати їх і придумати казку і ситуації, які більш запам'ятувалися. Обговорення - питання про те що зобразили діти. Чарівні питання:

1. Чому для вас важливо було зобразити це?
2. Чому для вас важливо було зобразити це саме так?
3. Для чого вам важливо пам'ятати цю історію?
4. Чим цінний цей досвід?
5. Що у вашій роботі особливо значимо для вас?
6. Що вам вдалося передати найкращим чином в роботі?
7. Який відгук ваша робота знаходить у вашому тілі?
8. Які переживання знайшли відображення у вашій роботі?
9. Що викликало здивування в процесі роботи або стало несподіваним?
10. Якби на вашу роботу можна було поглянути 10 років по тому, які нові смисли відкрилися б в ній?
11. Як на вашу роботу відбилися актуальні для вас події, переживання, почуття?
12. У який спосіб могла б розвинутися ваша робота в майбутньому?

Вправа 3. Прощання «Намалюй свій настрої»

Дитині пропонується намалювати свій настрій і розповісти про свої відчуття після заняття.

Заняття 2.

Вправа 1 . Привітання (5 хв)

Мета: встановити емоційний контакт з дитиною, познайомитися з групою. Привітання один одного, передаючи по колу це веселе, м'яке позитивне сердечко. Кожен учасник посміхнеться своєму сусідові, назве його по імені і скаже йому: «Я дуже радий (а) бачити тебе!». І так до тих пір, поки кожен з вас не привітає один одного.

Вправа 2. Техніка «Дитина, яка ревнує»

Дитині пропонується згорнути аркуш А4 на дві половинки, на одній намалювати дитини, яка не ревнує. А на іншій стороні дитини, який ревнує. Дайте назву своїй роботі. Після дитині пропонуємо відповісти на питання:

1. Що відчуває перша дитина, а що другий?
2. Чого боїться перша дитина, а чого другий?
3. Чого хотілося б першим, другим?
4. Про що мріє?
5. Що робить, коли погано перший, другий?
6. Чи є у них щось спільне? Що саме?
7. Якби була можливість у першого сказати щось другого, то що б це було?
8. Що ти усвідомив?

Вправа 3. Прощання. «Намалюй свій настрій»

Дитині пропонується намалювати свій настрій і розповісти про свої відчуття після заняття.

Заняття 3

Вправа 1 Техніка «Я можу!»

Мета- сприяти розвитку самоповаги дітей.

Діти перекидаються м'ячиком і голосно перераховують те, що вони вміють добре робити. Наприклад: «Я вмію добре співати!», «Я вмію добре малювати! », і т.п. (5-7 хвилин)

Вправа 2 Техніка «Чарівний кулька» (25 хв)

Мета: створення позитивного емоційного стану, розвиток тактильно-кінестетичний чутливості, зниження тривожності, агресії. Заливаємо орбіс водою за кілька годин до заняття. беремо повітряний кулька і через лійку складаємо орбіс в кульку (до розміру, який подобається). Малюємо кульці очі і усмішку. Задаємо чарівні питання:

1. Як звуть кульку?
2. Скільки їй років?
3. Вона ходить в школу?
4. Що їй подобається в школі, а що не подобається?
5. З ким дружить?
6. Що любить робити в школі? Також пропонуємо дитині скласти казку про ситуацію, коли останній раз їй було весело?

Вправа 3 Прощання «Намалюй свій настрій» Дитині пропонується намалювати свій настрій і розповісти про свої відчуття після заняття.

Заняття 4

Вправа 1. Привітання «Разом з тобою ...»

Кожному учаснику пропонується кинути м'яч будь-якій людині з кола і назвати те, що він з ним разом хотів би зробити.

Вправа 2 Арт-терапевтична вправа «Парне малювання».

Група ділиться на пари. Кожній парі лунає про аркушу паперу, коробці фарб або олівців, фломастерів. Дається інструкція:

1 етап. Двоє малюють на аркуші на задану тему (наприклад, «Канікули»). дозволяється розмовляти, обговорювати спільний малюнок. Після завершення робіт проводиться обговорення: Що допомагало вам у

роботі? Що заважало? як відбувався процес малювання? Як ви домовлялися? Хто був провідним, хто веденим?

2 етап. Двоє малюють на аркуші на задану тему (наприклад, «Творчість»). Розмовляти в процесі малювання не можна. після завершення робіт проводиться обговорення: Як відбувався процес малювання на цей раз? Як ви домовлялися? Хто був провідним, хто веденим? Як назве картину кожен з її творців? 3 етап. двоє малюють на аркуші на вільну тему. Розмовляти в процесі малювання не можна. Після завершення робіт проводиться обговорення: Яка була тактика малювання? Як ви розуміли один одного? Хто провідний, хто ведений? Дайте назву картині. Чи задоволені ви результатом?

Вправа 3. Прощання «Намалюй свій настрій»

Дитині пропонується намалювати свій настрій і розповісти про свої відчуття після заняття.

Заняття 5

Вправа 1 . Привітання (5 хв)

Мета: встановити емоційний контакт з дитиною, познайомитися з групою. Привітання один одного, передаючи по колу це веселе, м'яке позитивне сердечко. Кожен учасник посміхнеться своєму сусідові, назве його по імені і скаже йому: «Я дуже радий (а) бачити тебе!». І так до тих пір, поки кожен з вас не привітає один одного.

Вправа 2. Фрактали.

Техніка роботи з фракталами. А. Копитін (модифікація Е. Тараріної)
Мета: розвиток здатності до зняття внутрішнього контролю. Час роботи: 10-15 хв. алгоритм роботи

Вступ. Зараз вам необхідно зафарбувати образ, який складається з безлічі деталей (кружечків, трикутників і ін.) Різними способами і квітами так, щоб деталі одного кольору не опинилися поруч. Важливо працювати мовчки. Малювання відбувається в групах по 3-5 чоловік, якщо розмір фрактала А-4, і 7-8 чоловік - для розміру фрактала А-3. Основна частина.

Полягає безпосередньо в розфарбовуванні фрактала. Після малювання клієнтам пропонується відповісти на наступні питання:

1. Що ви малювали переважно - фон або фігуру?
2. Малюючи, ви використовували олівці своїх колег?
3. Які кольори ви використали активніше? Чому?
4. Кольори ваших фрагментів частіше яскраві, насичені або, навпаки, м'які, бліді?
5. Ви малювали різні фрагменти в різних частинах роботи одним олівцем або для кожного наступного фрагмента брали новий колір?
6. Ви малювали тільки в просторі біля себе або по всьому тілі?
7. Ви розфарбовували ті елементи, які вибирали самостійно, або ті, які вам дозволяли інші учасники? Значно Чи для вас приймати рішення? Або частіше ви готові слідувати потоку подій? Важливо гармонійно поєднувати в собі ці дві стратегії.
8. Вам хотілося розфарбовувати великі фрагменти або маленькі?
9. Ви більше малювали округлі форми або гострі?
10. Ви стежили за тим, що робили інші, або були занурені в свою роботу?

Вправа 3. Прощання «Намалюй свій настрій»

Дитині пропонується намалювати свій настрій і розповісти про свої відчуття після заняття.

Заняття 6

Вправа 1

Мета: встановити емоційний контакт з дитиною, познайомитися з групою. Привітання один одного, передаючи по колу це веселе, м'яке позитивне сердечко. Кожен учасник посміхнеться своєму сусідові, назве його по імені і скаже йому: «Я дуже радий (а) бачити тебе!». І так до тих пір, поки кожен з вас не привітає один одного.

Вправа 2

Казка про зайчика, який образився на свою маму Вік: 4-9 років.
Спрямованість: Конфліктні відносини з батьками. Негативні почуття (образа, злість і ін.) По відношенню до батьків. Неадекватна реакція на покарання і несхвалення.

У затишному будиночку на лісовій галявині жив Зайчик. Якось раз захотілося йому пограти з друзями на сонячній галявині. - Мама, можна я піду погуляти з друзями? - запитав він. - Звичайно, можна, - сказала мама, - тільки не запізнився до обіду. Коли зозуля прокукує три рази, повертайся додому, а то я буду хвилюватися.

- Я обов'язково прийду вчасно, - сказав Зайчик і побіг гуляти.

На лісовій галявині яскраво світило сонечко, і звірята весело грали то в хованки, то в квача, то в чехарду ... Зозуля прокувала і три рази, і чотири, і п'ять разів. Але Зайчик так захопився грою, що й не почув її. І тільки коли настав вечір і звірята стали розходитися по домівках, Зайчик теж весело побіг додому до мами.

Але мама його була дуже сердита на нього за те, що він запізнився. Вона лаяла Зайчика і в покарання заборонила йому виходити з дому. Зайчик образився на маму: він же не хотів її засмучувати, просто загрався з друзями і зовсім забув про час, а його так несправедливо покарали.

«Мама мене зовсім не любить, - подумав Зайчик - Якби вона мене любила, то не стала б карати». Зайчик втік з дому в ліс, знайшов нірку і вирішив залишитися там жити.

Вночі пішов дощ, стало холодно і незатишно. Зайчик відчував себе дуже самотнім, йому хотілося додому до мами, але він не міг пробачити їй за те, що вона його покарала. Вранці Зайчика розбудила балаканина сорок, які сиділи на сусідньому дереві.

«Бідна Зайчиха, - говорила одна сорока іншій- вчора її Зайченя втік з дому, вона всю ніч шукала його в лісі під дощем, а тепер вона тяжко захворіла від засмучення і занепокоєння».

Почувши ці слова, Зайчик подумав: «Раз мама хвилюється через мене, значить, вона мене, напевно, любить. Вона захворіла, тому що я втік, і їй тепер дуже погано. Я повинен пробачити її і повернутися додому, адже я теж її люблю». І Зайчик помчав додому.

Як тільки мама побачила його, вона відразу одужала, встала з ліжка і ласкаво обняла свого зайченя. - Як я рада, що ти повернувся, мій хороший, - сказала мама.- Мені було дуже погано без тебе, адже я так сильно тебе люблю.

- Я теж тебе люблю, матуся, - сказав Зайчик.

З тих пір Зайчик і його мама жили дружно і не ображалися один на одного. Зайчик зрозумів, що мама його любить і буде любити завжди, що б не трапилося.

Питання для обговорення

1. За що Зайчик образився на маму?
2. Образився б ти на його місці?
3. Чому Зайчик повернувся до мами?
4. Що зрозумів Зайчик з цієї історії?

Вправа 3. Прощання «Намалюй свій настрій»

Дитині пропонується намалювати свій настрій і розповісти про свої відчуття після заняття.

Заняття 7

Вправа 1.

Вправа «Побажання по колу» Учасники бажають щось своєму сусідові справа то, що вони хотіли б побажати собі.

Вправа 2 «Техніка Брюс Всемогутній», «фольгових масаж»

Діти беруть м'ячики-стрибунці. Підкидає 10 разів різними частинами тіла (рукою, ногою, животом, носом, коліном і т.д. Які відчуття після виконання завдання? Катаємо м'ячик по руках, по долонях. Від долоні до плеча і назад. Різні варіації.

Фольговий масаж Беремо аркуш А4 і робимо кульку, ковбаску. Від центру долоні проводимо кулькою до кінчиків пальців, спочатку по внутрішній, потім по тильній стороні долонь, після між двома долонями. Беремо ковбаску і катаємо від долоні до плеча і назад. Проробляємо теж саме з іншою рукою. Обговорюємо відчуття.

Вправа 3. Прощання

Вам було весело з нашими мячіками- стрибунець ?. Давайте візьмемо їх в руки і розповімо про свої почуття і побажання.

Висновки до розділу 3

Аналіз проведених досліджень за всіма методиками дозволяли зробити наступні висновки: Сформованість творчих здібностей залежать від рівня розвитку вербального уяви, творчих здібностей, уяви, варіативності мислення, здатності до асоціювання і таких показників як: швидкість, оригінальність, гнучкість, розробленість, ступінь віддаленості ідеї від стимулу, емоційна експресія, художньо-естетичних елементів; кількості накопичених образів дітьми в процесі участі в освітній діяльності та повсякденному життю; від статевих відмінностей.

При складанні казок дівчинки частіше використовували зачин, робили акценти на певні події, в сюжетах складених казок були присутні феї, чарівники і відьми, складені казки будувалися на основі знайомих творів і переглянутих мультсеріалах; хлопчики в своїх казках рідко використовували зачин, переходячи до основних подій, але віддавали перевагу потрійності (три робота, три героя, троє друзів, три лиходія і т. д.), але найчастіше використовували героїв комп'ютерних ігор і анімаційних фільмів, в меншій мірі герої використовували чари, найчастіше це були технічні перетворення;

При розгляданні чорнильних плям дівчинки частіше бачили тварин, квіти, людей, одяг; хлопчики виділяли роботів, техніку, машини, представляли більш розширені події.

В процесі домальовування фігур хлопчики частіше деталізують свої зображення, ніж дівчатка, які у великій частіше використовують схематичні зображення фігур або предметів. Експериментально підтверджено припущення про підвищення рівня розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку в процесі пізнання предметного світу.

При розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку відбувається поступове настроювання образів один над одним; гра і дитячі

оповідання це пряме відображення навколишнього його реальності в різноманітних формах.

Розвиток творчих здібностей тісно пов'язане з мовним розвитком дитини, так як затримка мовного розвитку веде до затримці уяви, що відповідно призводить до низького рівня розвитку творчих здібностей дітей.

Сформованість творчих здібностей залежать від рівня розвитку вербального уяви, творчих здібностей, уяви, варіативності мислення, здатності до асоціювання і таких показників як: швидкість, оригінальність, гнучкість, ступінь віддаленості ідеї від стимулу, емоційна експресія, художньо-естетичних елементів; кількості накопичених образів дітьми в процесі участі в освітньої діяльності та повсякденному житті; від статевих відмінностей.

ВИСНОВКИ

1. Проаналізувавши основні теоретичні підходи з проблеми вивчення психологічних засобів розвитку творчості дошкільників та молодших школярів у вітчизняній та зарубіжній літературі встановлено, що результатом творчості може з'явитися і наукова ідея, яка висловлюється вперше і отримує статус наукового відкриття. У розвитку дошкільника найважливіше значення має гра, яка є провідною діяльністю на даному етапі вікового розвитку.

Визначено, що провідними внутрішніми чинниками впливу на формування емоційно-ціннісного ставлення до світу, розвиток творчої уяви, образного мислення та мовлення є сприймання природи та різних видів мистецтв. Зовнішніми чинниками є виконання учнями різних видів творчих завдань, а також наявність розвивально-творчого середовища, яке передбачає організацію співробітництва у процесі пошукової діяльності, гуманізацію навчального спілкування між вчителем та учнями. Умовою повноцінного розвитку літературно-творчих здібностей учнів виступає ефективне використання у навчальному процесі внутрішніх та зовнішніх чинників у їх взаємозв'язку.

2. Визначено методи розвитку творчих здібностей дошкільників та дітей молодшого віку. Навчання, засноване на продуктивній орієнтації освіти, спирається на такі види освітньої діяльності, які дозволяють дітям, по-перше, пізнавати навколишній світ, а, по-друге, створювати при цьому освітню продукцію. Ці види діяльності називаються відповідно когнітивними і креативними методами. Дані види діяльності є підставою класифікації відповідних продуктивних методів навчання.

У процесі формування творчих здібностей дітей дошкільного та молодшого шкільного віку доцільно використовувати когнітивні і креативні методи, узагальнені в працях А. В. Хуторський. Важливими для формування творчих здібностей дітей з'явилися когнітивні методи навчання (методи

навчального пізнання). Особливістю пізнавальних методів є те, що їх застосування призводить до створення освітньої продукції, тобто креативному результату. Тому методи пізнання є також і креативними. Однак первинною метою використання даних методів є пізнання об'єкту.

3. Проведено емпіричне дослідження впливу арт-терапії, як засобу розвитку творчих здібностей дошкільників та молодших школярів.

Тест «Чорнильні плями» Г. Роршаха За результатами якісного аналізу результатів тесту «Чорнильні плями» Г. Роршаха вивчення механізмів творчої уяви - асоціації за подібністю, при виконанні якого дитині послідовно пропонується стомлений матеріал тесту Г. Роршаха- десять таблиць шаблонного розміру із зображенням симетричних слабоструктурованих «плям» на білому тлі, з яких п'ять таблиць - це плями чорного і різних відтінків сірого кольору дві таблиці - плями червоного і сірого кольору, три таблиці - багатоколірні плями.

3. Проведено емпіричне дослідження впливу сказкотерапії на корекцію емоційно-психологічних проблем дошкільників.

За методикою колірних виборів М.Люшера встановлено якісний аналіз, який, однак, можна звести до поділу випробовуваних на групи до і після проведення програми корекції негативних емоційних станів методом сказкотерапії, чиї вибори були гармонійні (до - 45%, після 55%), в чиїх виборах були незначні ознаки емоційного дискомфорту і тривожності (34% до 44% після) і група з явними порушеннями емоційної сфери, підвищеної тривожності і фрустрованості (11% до і 1% після).

В середньому, дещо знизився відсоток виборів з деякими ознаками тривожності (24%) і збільшився відсоток випробовуваних з позитивними виборами, без ознак емоційного дискомфорту. Джерелом емоційних переживань дитини стають в першу чергу його взаємини з дорослими та іншими дітьми, а також ті ситуації, які справили на нього нове, незвичайне, сильне враження. Тому чим більше вражень отримує дитина, тим більш диференційованими стають його емоційні переживання.

Що стосується характеристики тестів П.Торренса, то тести згруповані в вербальну (словесну), образотворчу (фігурну, рисункові), звукову та рухову батареї, відображаючи різні прояви креативності в показниках швидкості (швидкості), гнучкості, оригінальності та розробленості ідей і припускають використання в практиці обстежень таких батарей в цілому.

Вибіркове використання лише одного або декількох тестів з цих батарей істотно знижує ефективність і цінність діагностики. Всі завдання призначені для дітей у віці від дитячого садка і до закінчення школи.

4. Розроблено практичні рекомендації практичні рекомендації щодо застосування арт-терапії у розвитку творчих здібностей.

В роботі представлена програма занять для дітей методами арт-терапії 5-7 років. Програма складається з 7 практичних занять, тривалістю 20-30 хвилин. Група складається з 4-5 дітей.

Таким чином, арт-терапевтичні програми для дітей молодшого шкільного віку повинні містити методику, що забезпечує вибіркового вплив на розвиток творчих здібностей навчаються.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бодалев А. А. О направлениях и задачах научной разработки проблемы способностей / А. А. Бодалев // Вопросы психологии – 1984. – № 1. – С. 119-124.
2. Выготский Л.С. Собрание сочинений : в 6 т. / Л.С. Выготский. - Т. 1. Вопросы теории и истории психологии. - М.: Педагогика, 1982. - 487 с.
3. Демченко І.І. До проблеми творчого розвитку учнів початкових класів засобами образотворчого мистецтва. Актуальність проблеми формування особистості нового типу // Всеукраїнська науково- практична конференція: Збірник матеріалів. – Кременець: КОГШ ім. Тараса Шевченка, 2002. – С.35-37.
4. Дружинин, В.Н. Психология общих способностей [Текст] /В. Н. Дружинин.- СПб.: Питер, 1999. С. 368.
5. Зись, А.Я. Философское мышление и художественное творчество /А. Я. Зись. - М.: Искусство, 2007. - 274с.
6. Ильин, Е. П. Психология творчества, креативности, одаренности / Е. П. Ильин. - СПб.: «Питер», 2012. - 448с.
7. Костюк Г. С. Здібності та їх розвиток у дітей / Г. С. Костюк. – К.: Знання, 1963. – 69 с.
8. Максименко С. Д. Індивідуальні особливості мислення дитини / С. Д. Максименко. – М.: Знання, 1977. – 48 с.
9. Моляко В.О. Творчий потенціал людини як психологічна проблема // Психологічна газета. – 2005. - №6. – С.4-5.
10. Левин, В.А. Воспитание творчества [Текст]/В. А. Левин. – Томск.: Пеленг, 2003. - 56 стр.
11. Логинова, В.И. Формирование системности знаний у детей дошкольного возраста. – Л., 1984.-345 с.
12. Лук, А.Н., Психология творчества[Текст]/А. Н. Лук М., «Наука», 1978 г., 148с.

13. Лустина, Е. А. Слово и образ в процессе воображения / Е. А. Лустина. - М., 1984. 147 с.
14. Люблинская, А.А. Воспитателю о развитии ребенка. – М.: Просвещение, 1972.-101 с.
15. Мелик-Пашаев, А.А. Педагогика искусства и творческие способности /А.А. Мелик-Пашаева.-М.: Просвещение,2001.-198с.
16. Мотков, О. И. Природа личности. Сущность, структура и развитие/О. И. Мотков. –М. : Педагогика, 2006 – 320 с.
17. Пономарев, Я.А. Психология творчества[Текст]/Я. А. Пономарев. - М.: Наука, 2006. - 303с.
18. Попова, О. М. Развитие и формирование у дошкольников чувства комического / О. М. Попова. – Шадринск: «Исеть». 2006 – 62 с.
19. Солодухов В. Л. Метафоричність казки як засіб активного соціально-психологічного навчання: Автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07. – Івано-Франківськ, 2006. – 20 с.
20. Смирнова С.А. Педагогика [Текст]/ С. А. Смирнова. - М.: Академия, 2001. - 512с.
21. Роменець В.А. Психологія творчості: Навч. посібник. – К.: Либідь, 2001. – С. 89-104.
22. Теплов, Б. М. Способности и одаренность / Б. М. Теплов. – М. : Просвещение, 2003 – 242 с.
23. Цимбалюк І.М. Психологічне консультування та корекція. Навчальний посібник.- К.:ВД»Професіонал»,2005. – С. 165-180.
24. Фрейд З. Художник и фантазирование. – М.: Класс, 1995. – 144 с.
25. Яценко Т.С. Психологічні основи групової психокорекції”: Навч. Посібник. – К.: Либідь, 1997. – 264 с.